№ 110 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՅԻՍԻ

1913

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՅԻՍԻ № 110

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն կերպ
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.
Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ, ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԻՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршалковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 ռուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»:
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ
ԱԿՑԻՈՆԵՐՆԵՐԻ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
Տեղի կունենայ
Հինգշաբթի, մայիսի 23-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին
ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ
ՔՎԵԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ.
1) Ընտրութիւն Վարչութեան մէկ անդամի:
2) Ընտրութիւն Վերստուգիչ Յանձն. 5 անդամի:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Շաբաթ, մայիսի 25-ին, ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ձմեռային շէնքում
կը կայանայ գրական-երաժշտական երեկոյ
ՍԱՅԱԹ-ՆՕՎԱՅԻ
անուան, հետեւեալ ծրագրով.
I
Սայաթ-Նօվայի երգերը կերգեն աշըղ-Հազրէն իր խմբով և ընկեր աշակերտներով:
II
Նոյն խումբը կը կատարի արեւելեան երգեր և եղանակներ, սոլօներ և խմբական: Սայաթ-Նօվայի երգերից կարտասանեն պ.պ. Ն. Աղբալեան, Գ. Բաշինջաղեան, Ց. Թումանեան, Ն. Ցարոյ, Ա. Քալանթար և ուրիշները: Աշուղական մրցութիւն (բաս մանել). յաղթողը կը ստանայ ընդունված նուէրը:
III
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԱՐԵՐ ՀԻՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՋԳԵՍՏՆԵՐՈՎ.
Բեմը արեւելեան ճաշակով կը զարդարէ նկարիչ Գ. Բաշինջաղեանը:
Վարչութիւնը խնդրում է հասարակութեան՝ ով կարող է թող շնորհ բերէ երեկոյթին Թիֆլիսի հագուստներով:
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին:
Տեղերի գները. I կարգ 3 ր. 10 կ.—II կարգ 2 ր. 60 կ.—III և IV կարգ 2 ր. 10 կ. V—VIII կարգ 1 ր. 60 կ.—IX—XII կարգ 1 ր. 35 կ.—XIII - XV կարգ 1 ր. 10 կ., կանգնելու տեղերը 75 կ., իսկ աշակերտների համար 50 կ.: Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ Թիֆլիսի Ժողովարանում և Ն. Տասուրեանի մագազինում:
(ա. օ.) առ. 389. 4—4

Թիֆլիսի Ժողովարան
(ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ)
Հինգշաբթի, մայիսի 23-ին
Տեղի կունենայ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՋԱՆ-ԳԻՒԼՈՒՄ
I
Խմբական երգեր և ոտանաւորներ
II
ՋԱՆ-ԳԻՒԼՈՒՄ-գիւղում
Մասնակցում են Կ. Հ. Բ. Ընկ. ԽՈՒԴԱԴԵԱՆ Որբանոցի սանուհիները
III
ՍԻՆԵՄԱՏՕԳՐԱՖ
Բաղդի կճուճը—պրիզներով,
„ՏԻԿՆԻԿ" հրեկոյթից յետոյ՝ ՊԱՐԵՐ
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 5-ին
Մուտքը մեծերի համար 30 կ., փոքրերի՝ 20 կ.: Տոմսակները ծախվում են Թիֆլիսի Ձմերային Ժողովարանում շվէյցարի մօտ:
առ. 418. 2—1

ԲԺԻՇԿ
ՄԱԿԱՐԵԱՆՑԸ
Մայիսի 15-ից վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը
ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ
Մասնագիտաբար—միզասեռական, վեներական, սիֆիլիս և կաշուի հիւանդութիւններ:
Հասցէն՝ Верхній бульваръ, д. Зипаловой.
(օ.մ.) առ. 401. 20—2

Կրասնովօդսկի հայոց ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու համար հարկաւոր է միջնակարգ կրթութեամբ
ՄԻ ՔԱՀԱՆԱՅ
Տարեկան կունենայ 1200—1500 ր. արդիւնք: Ցանկացողները կարող են դիմել հետեւեալ հասցէով՝ Красноводскъ (Закасп. обл.). Ктитору Багирову.
առ. 408. 2—2

ԲԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի: Բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, ՌԱԴԻՈ պրեպարատներով և վերաքուժական միջոցով՝ ՊՆԵՎՄՕՏՕՐԱԿՍՈՎ:
Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9--1-ը և երեկոյեան ժամը 5—8-ը:
Չքաւորներին առ. ժամը 9—10-ը ձրիաբար:
Սօլօլակ, Բէհրութեան փող. № 23 (անկիւն Գոնօվսկայա): Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) առ. 92. 100—77

ԿԱՅՍՐԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 մայիսի

Կոստրոմա.—Ցերեկվայ ժամը 1½-ին Նոյին Մեծութիւնները «Մէժէն» շոգենաւով բարեհաճեցին ժամանել քաղաքային նաւամատոյցը մայր տաճարի մօտ: Մինչ այդ՝ ժողովուրդը անհամար բազմութեամբ գրաւել էր մերձակայ տեղերը: Հէնց որ Նոյին Մեծութիւնները երևացին նաւամատոյցի վրա, օդը թնդաց խլացուցիչ ուռայից: Ափին Նոյին Մեծութիւններին բարև ունեցաւ ներկայանալ քաղաքային դուման in corpore. Քաղաքագլուխը ողջունեց Նոյին Մեծութիւններին: Թագուհուն և Օգոստափառ Դուստրներին մատուցվեցին ծաղկեփնջեր: Նորին Մեծութիւնը բարեհաճեց շնորհակալութիւն յայտնել:

Ապա Նորին Մեծութիւնը կատարեց զօրահանդէս, որից յետոյ դիմեց դէպի Ռոմանովեան Թանգարանը և Ազնուականների տունը: Ամբողջ ճանապարհին կանգնել էին զօրամասերը և կրթական հաստատութիւնների սաները, իսկ սրանց ետևում անհամար բազմութիւն պատգամաւորների հետ:

Ռոմանովեան Թանգարանում դիմաւորեց նահանգական արխիվային մասնաժողովը, որ Կայսրին մատուցեց Ռոմանովների Տան պատմութիւնը, հրատարակված Թանգարանի վարչութեան կողմից:

Թանգարանը դիտելուց յետոյ Նոյին Մեծութիւնները բոլոր ուղեկցող պաշտօնեաների հետ ոտով գնացին Ազնուականների տունը, ուր մատուցվեց թէյ: Նահանգական պարագլուխը բաժակաճառ ասաց Կայսրի և Օգոստափառ Ընտանիքի առողջութեան համար: Լավեց ուժգին ուռա և երգվեց ազգային օրհներգը: Կայսրը շնորհակալութիւն յայտնեց ազնուականութեանը մի ճառով սրտագին ընդունելութեան համար:

Երեկոյեան «Ցար Միխայիլ Ֆէօդորովիչ» շոգենաւի վրա տեղի ունեցաւ ճաշկերոյթ, որին հրաւիրված էին Մեծ Իշխանները և Մեծ Իշխանուհիները, մինիստրները և ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ: Կայսրը Երևանեան գնդի զգեստով էր: Առաւօտեան կայացաւ շքեղ զօրահանդէս Բարձրագոյն ներկայութեամբ, որից յետոյ ժամը 10¾-ին երեկոյեան Նոյին Մեծութիւնները «Մէժէն» շոգենաւով մեկնեցին Եարօսլաւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՕԼԳԵՆԻՆԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Օլգենինը, «Бирж. Вѣд.» լրագրի թղթակիցը, որը գնացել էր Թիւրքահայաստան ճանապարհորդելու, ներկայումս Թիֆլիսումն է:

Նա մի քանի օրից յետոյ, այն է մայիսի 27-ին, կը կարդայ մի դասախօսութիւն Արտիստական Ընկերութեան թատրոնում:

Օլգենինը այցելել է այն բոլոր վեց հայաբնակ վիլայէթները, որոնց բարեկարգութեան խնդիրը դրված է դիւանագիտական սեղանի վրա:

Ճանապարհորդի ասելով՝ շատ և շատ անմխիթարական է երկրի վիճակը ներկայումս: Ազգաբնակութեան խաւերում տիրում է երկիւղ և յուսահատութիւն: Վայրենի տարրերը սկսում են իրանց զգալ անսանձ և պատրաստ են ամեն տեսակ անակնկալներ ստեղծել քրիստոնեայ մասսայի համար:

Ժողովրդի մի մասը սկսել է արագօրէն գաղթել: Նա փախչում է ըսպասվելիք արհաւիրքներից: Օլգենինը Մալաթիայի շրջանում տեսել է արտագաղթ ոչ թէ առանձին-առանձին ընտանիքներով, այլ մեծ խմբերով, և մի ամսվայ ընթացքում այդ շրջանից դուրս են եկել 470 ընտանիք:

Թիւրքական կառավարութիւնը, Օլգենինի ասելով, ամենևին ուշադրութեան չէ առել այն բողոքը, որը յայտնված էր հայերի կողմից մահմեդական նոր գաղութներ ստեղծելու դէմ: Ներկայ ձմեռվայ ամիսներում եկել են հարիւրաւոր գաղթականներ Թիւրքահայաստան և շարունակում են գալ:

Երկիրը հայերից մաքրելու նպատակով՝ օսմանեան կառավարութիւնը մի քանի տարիներից ի վեր բացել է հողային բանկ, որին պատուէր է տրված գնել հայերի հողերը փոքր ինչ աւելացրած գներով, որպէսզի հողերը աւազեն մահմեդական գաղթականների համար: Այդ քաղաքականութիւնը այժմ առաջ է տարվում աւելի մեծ եռանդով, քան անցեալում:

Օլգենինը ժողովել է մեծ նիւթ Թիւրքահայաստանի մասին և լուսանկարել է բազմաթիւ տեսարաններ, դէմքեր, շինութիւններ: Նա մտադիր է հրատարակել մի գիրք իր ճանապարհորդութեան մասին և զարդարել նրան պատկերներով: Դա մի ստուար հատոր կը լինի ժամանակակից հետաքրքրութիւն ունեցող խրերի և հարցերի մասին:

Որքան մեզ յայտնի է, ցանկութիւն կայ Օլգենինին—նրա կատարած ծանր գրկանքներով լի համակրական ճանապարհորդութեան համար Թիւրքահայաստանում—պատւել մի նախաճաշով, որտեղ կարող է տեղի ունենալ մտքերի փոխանակութիւն իր այցելած երկրի վերաբերութեամբ:

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Թիւրքահայաստանից այսօրերս Թիֆլիս հասած հայ գաղթականներից մէկը մտնելով մեր խմբագրատուն պատմեց մեզ հետեւեալը:

Բիթլիսի վիլայէթի Բուլանըխի շրջանում գտնվող հայաբնակ Համզա-Շէյխ կոչված գիւղում մայիսի 9-ին մի սոսկալի սպանութիւն կատարվեց: Սպանվեց մի ամբողջ ընտանիք՝ բաղկացած երեք կանանցից և մի տղամարդուց: Ոճրագործն է չէրքէզ Մէհմէդ էֆէնդին, որ աջակից է ունեցել իր ազգակից Մուսադուլլահ անունով մի անձի: Ոճրի պատճառն եղել է հետեւեալ հանգամանքը: Մէհմէդ էֆէնդին սպանված յիշեալ գիւղացու, որ Համզա-Շէյխի հարուստներից է համարվում, Չրաղացը գաւթել է առանց որևէ պատճառի: Հայն սպառնացել է բողոքել կառավարութեանը և իր սպառնալիքը կատարել: Ի վրէժ այդ արարքի, յիշեալ չէրքէզը դիմել է այդ վայրագ սպանութեանը:

Նոյն գաղթականն առհասարակ շատ մռայլ գոյներով է նկարագրում ընդհանրապէս Թիւրքահայաստանի և մասնաւորապէս Բուլանըխի շրջանի հայ ազգաբնակութեան վիճակը: Նրա ասելով՝ այդ շրջանի Հասնանցի քիւրդ աշիրէթները շրջակայ չէրքէզների և Ջիբրանցի քիւրդ ցեղապետների հետ խորհրդակցութիւններ են ունենում Համզա-Շէյխ, Շիրվան-Շէյխ և Եօնջալու զուտ հայաբնակ գիւղերի վրա յարձակվելու և կողոպտելու նպատակով:

Նկատելի է, որ հայ ազգաբնակութիւնը առհասարակ, իսկ մասնաւորապէս այդ շրջանում անզէն է և բացարձակապէս զուրկ՝ ինքնապաշտպանութեան միջոցներից:

—

Կ. Պօլիս.—Հայոց պատրիարքը մեծ վէզիրին նոր թակրիր-բողոքագիր յանձնեց Անատօլիայի և Կիլիկիայի հայերի անտանելի դրութեան մասին, որոնք ենթակայ են կոտորածի: Պատրիարքը մատնանշում է, որ դժբաղդ հայ ժողովուրդը գտնվում է աննկարագրելի յուսահատութեան մէջ: Պատրիարքը կոչ է անում Թիւրքաց կառավարութեան և ժողովրդի խղճին ու պատասխանատուութեան և քաղաքակիրթ աշխարհի խղճահարութեան: (Հ. Գ.)

—

«Humanité» թերթի մէջ տպված է Թիւրքաց նախկին մինիստր Ջաւիդբէյի հետեւեալ յայտարարութիւնը.

«Հայերը կրել են անցեալում սոսկալի հարստահարութիւններ: Կենտրոնական կառավարութիւնը կը գործադրէ Հայաստանում ամենաազդու և ամենաիրական միջոցներ՝ այնտեղ կատարեալ ապահովութիւն հաստատելու համար: Ժանդարմերիան սաստիկ աւելացել է վերջին ամիսները:

«Հայերը չափազանց աշխատասէր մի ժողովուրդ են, որ տուել է ամենանախայլուն և ամենաանկեղծ ապացոյցներ իր սիրոյն առ օսմանեան հայրենիքը, վերջին պատերազմի ժամանակ:

«Դարերի ընթացքում՝ նրանք ապրել են կողք կողքի տուած միւս օսմանցիների հետ ամենալաւ յարաբերութիւնների մէջ: Ապագայում մենք յոյս ունենք լաւ աշխատել միասին ձեռք-ձեռքի տուած մեր հանուր հայրենիքի վերականգնման համար»:

Իսկ մինչ այդ, կաւելացնենք մենք, քիւրդերը սպանում, թալանում են այդ աշխատասէր և անձնուէր հայերին, և Ջաւիդ-բէյի բարեկամները բնաւ միջոցներ ձեռք չեն առնում նրանց դէմ:

—

Ժընևում հրատարակվող «Դրօշակ» թերթը ստացել է հետեւեալ հեռագիրը Երզրումից.

«Քիւրդական շարժումը անհանգստացուցիչ չափեր է ընդունում Սղերդի, Բիթլիսի շրջաններում, ինչպէս և Մուշի, Վանի, Կարկառի, Մոկսի և Խիզանի վայրերում: Խիզանում սպանութիւնները, առևանգումները, կողոպտումները դարձել են համաճարակային: Քղիում բազմաթիւ քիւրդ հրոսակներ յարձակվեցին հայ գիւղերի վրա և առ այժմ բնակվում են հրդեհելով գարմանանոցները և խոտերի դէզերը: Անշուշտ՝ նրանք վերսկսելու են յարձակումը՝ խրախուսված Թիւրքական իշխանութիւնների անպատժութիւնից. Նրանք եռանդուն են միայն այն ժամանակ, երբ պէտք է զինաթափ անել հայ ժողովուրդը և անդամալուծել նրա ընդդիմադրական ջանքերը: Ամեն տեղ, նոյն իսկ Երզրումում, կատարվում են խուզարկութիւններ և կալանաւորումներ հայերի մէջ, որոնցից խլում են վերջին զէնքերը, մինչ քիւրդ հրոսակախմբերը, զինաւորված ոտքից գլուխ, կատարում են իրանց ասպատակութիւնները ամենայն ազատութեամբ:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պօլիս, 10 մայիս

Ազգային շրջանակին մէջ յուսադրող երևոյթ մը չկայ: Դարձեալ ընդհանուր լռութեան յաջորդեց ընդհանուր անտարբերութիւն մը, որ կրնայ շուտով փոխուիլ ընդհանուր յուսահատութեան, եթէ երբեք այսպէս շարունակուի:

Ազգային ժողովի անցեալ ուրբաթի նիստը, իբր նստաշրջանի առաջին նիստ, մեծ բան մը ըլլալ չէր խոստանար: Ազգային ժողովին խմբակցութիւնները թուլցած և կազմալուծուած ըլլալով, դիւանի ընտրութիւնը պարզապէս գլխուածական եղաւ, և ամեն գոյնէ ու խայտաբղէտ դիւան մը կազմուեցաւ: Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեանի ընտրութիւնը պարզապէս հեգնութիւն մըն էր, քանի որ Նորատունկեան այս պահուս Կ. Պօլիս չէ, և չի գիտցուիր թէ երբ պիտի գայ: Դարձեալ չենք գիտեր, թէ որքան յօժար է ստանձնելու այդ պաշտօնը, որմէ երիցս անգամ հրաժարեցաւ:

Կեդրոնի անդամները, անկախները և աջակողմեաններէն մէկ մասը իրեն ի նպաստ քուէ տուին, ուրիշ կանդիդատ մը չըլլալուն համար: Թիւրքահայ բարոյական միջավայրը չափազանց ինկած է: Ազգ. ժողովներու մէջ միշտ մի քանի ատենապետացուներ գոյութիւն ունեցած են և շատ անգամ անոնց շուրջը պայքար բացուած է:

Օտեաններու, Ռուսինեաններու, Սերվիչէններու, Արսլանեաններու, Մերեէմգուլեաններու և Թիրեաքեաններու աթոռին համար այսօր դժբաղդաբար յաջորդ չկայ, և այդ սերունդին վերջիններէն մէկուն է, որ կանչած կը միայ երեսփոխանութիւնը, փառքի ժողով վարելու յարմար ուրիշ մարդ չկայ ազգին մէջ:

Իսկ Բ. ատենապետը՝ Հրանդ Ասատուր, որ շատ արժանաւորութեամբ կարող էր այդ պաշտօնը վարել, արդէն հրաժարած է, կըսուի: Գ. ատենապետն է դօքթոր Տաղաւարեան, որուն դժբաղդաբար կը պակսին անհրաժեշտ ծանօթութիւնները ազգային օրէնքներուն: Մարդու սովը խորապէս զգալի է ամեն պաշտօններու համար, հակառակ անոր՝ որ ներկայ կացութիւնը շատ ծանր է և կարող անհատականութեանց պէտք կայ: Ազգային ճակատագրական մեծ հարցերու քով բաւական կնճռոտ խնդիրներ ալ կան ազգային վարչական շրջանակի մէջ:

Երուսաղէմի խայտառակութիւնները, որոնք վերջնական կարգադրութեան մը պէտքը կը շեշտեն, հիմա բաւական ուշադրութիւն և ուժ կը սպառեն:

Ազգային վարչական շրջանակներուն մէջ վանքին վերակազմութեան ձեռնհաս անձը կը նկատուի Օրմանեան սրբազանը, որ երբ լիազօր պիտի ղրկուի Երուսաղէմ:

Առանց այս շատ կարևոր ձեռնարկին այլևս ոչ մէկ յոյս չկայ Երուսաղէմի վանքի փրկութեան համար, և եթէ արմատական կարգադրութիւն մը չըլլայ, օր մը ազգը դարձեալ հատուցանելու պարտաւորուի 50—60 հազար ոսկի պարտք մը։

Այս օրերս կը լրանայ նաև կրօն. ժողովի պաշտօնավարութեան շրջանը և նոր մը պիտի ընտրուի։

Նախորդը փայլուն բան մը չէր և յաջորդն ալ աւելի բան մը ըլլալ չի խոստանար, յայտնի ըլլալով մեր եկեղեցական դասակարգին անկեալ վիճակը։

Նոր կրօնական ժողովին անդամ պիտի ընտրուի, կըսուի, նաև Օրմանեան սրբազանը, որ իբր ատենապետ օգտակար կրնայ ըլլալ Արշարունի սրբազանին, իբր փորձ խորհրդական մը։

Սակայն այս ամէնը կը նսեմանան ազգային ընդհանուր մտատանջութեան առջև, որ բացարձակապէս կը տիրապետէ ամեն մտքի վրայ։

Գաւառներէն հասած լուրերը պարզապէս ցնցող ու սարսափեցնող բնոյթ ունին։ Այսօր Հաջընէն կը հեռագրուի, թէ տեղւոյն իսլամներէն մէկուն տան մէջ ռումբայի պատրաստութեան պահուն պայթում տեղի ունեցած է։

Անատոլուի բոլոր Թիւրքերը, այս կերպով կապացուցուի թէ, ոչ միայն լաւ զինուած են, այլ ունին նաև ռումբա և այլ զէնքեր, որոնք ապահովաբար հայոց դէմ գործածելու համար կը պատրաստեն։

Այս սպառնալի վիճակը կատարեալ վտանգ մըն է, քանի որ պզտիկ սխալ մը կրնայ ամբողջ հրդեհ մը բռնկցնել։

Կառավարութիւնը իսլամներու զինուիլը կը քաջալերէ, մինչ ընդհակառակը զմելիներն անգամ կուզէ գրաւել հայոց ձեռքէն։

Այս երևոյթը շատ նշանակելի է և ամենէն աւելի յուսահատութիւն պատճառող։

Հայերուն դէմ միշտ ժողովուրդը կը գրգռուի հրատարակութիւններով, որոնք կառավարութենէն եթէ չեն ներշնչուած, սակայն անոր զօրավիգ կուսակցութենէն քաջալերուած են։

Հետևաբար զարմանալի չէ, որ աղէտներէ լրջօրէն կը վախցուի և ջարդերու ու սպաննութեանց ամեն օր կը սպասուի։

Աղէտի մը սպառնալիքին տակ ենք։

Շառայլ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

—o—

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹԻՒՐՔԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

Բ. ԴՈՒՌՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

(«Times»-ի առաջնորդողը)

Թիւրքիոյ և դաշնակից պետութեանց միջև հաշտութեան դաշնագիրը ի մօտոյ վերջ պիտի տայ պատերազմին և պատերազմի վտանգներուն Մօտիկ Արևելքի մէջ, բայց դիւանագիտութիւնը տակաւին շատ մը դժուարին ու փափուկ խնդիրներ պիտի ստիպուի լուծել, մինչև որ կարգադրէ լմնցնէ Թիւրքական բանակներուն պարտութեամբ յառաջ եկած վիճակը։ Խնդիրը միայն Բալկանեան Թերակղզիին մէջ կանոնաւոր վիճակ մը հաստատել չէ, այլ և անհրաժեշտ է, որ Թիւրքիա իբր ասիական տէրութիւն իր ույժերն համախմբելով՝ փոխարինէ Եւրոպայի մէջ կրած կորուստները և նոր գոյութեան մը պայմաններն ապահովէ։ Ապա թէ ոչ սուլթանին ասիական երկիրներուն մէջ պիտի տեսնենք քայքայման և խորտակման նոյն գործողութիւնը, զոր երեսուն տարիէ վեր կը տեսնենք իր եւրոպական ստացուածքներուն մէջ, և ասիական կալուածներուն քայքայումը ոչ նուազ վտանգաւոր՝ ընդհանուր խաղաղութեան համար։ Այսօր կը հրատարակենք Վէքիլ ստորագրութեամբ բացառապէս լաւատեղեակ նամակագրի մը ծանրակշիռ գրուածքը*), որով Ասիական Թիւրքիոյ վիճակը պարզելով՝ դարմանը ցոյց կուտայ։ Թէպէտ ամէն մանրամասնութեամբ չենք որդեգրեր իր առաջարկներն ապագայի մասին, բայց Ասիոյ մէջ Թիւրք իշխանութեան ենթակայ եղած ծանր վտանգներուն նկատմամբ իր ըսածները թէ ճիշդ կը գտնենք և թէ յարմար ժամանակին ըսուած։

Թիւրքերն անգամ չեն ուրանար այսօր, թէ եւրոպական գաւառները տկարութեան մշտատև աղբիւր մը եղած էին Թիւրքիոյ համար։ Իսկ ասիական գաւառներուն մէջ պէտք է որ Թիւրքիա աւելի ամուր գոյութեան մը պայմանները գտնէ։ Բայց հոն ալ կան խռովութեան պատճառներ նոյն կարգի, որով քայքայուեցաւ Թիւրք տիրապետութիւնը Եւրոպայի մէջ։ Ասիոյ մէջ իրաւ է որ զուտ Թիւրք բնակչութիւնն աւելի ստուար է, և ոչ-Թիւրք ժողովուրդին ալ կարևոր մէկ մասը իսլամ է, բայց նոյն իսլամներուն մէջ հզօր հատուածներ կը գտնուին, որոնք միշտ հնազանդ եղած չեն Կ. Պոլսոյ իշխանութեան կամ ցեղային պատճառներով, ինչպէս են արաբները՝ կամ աւանդական անկարգ անօրէն կենցաղով, ինչպէս է քիւրդերու մասին։ Կ. Պոլսոյ իշխանութիւնն ալ աւելի տկար պիտի ըլլայ ապագային մէջ, այն ծանր հարուածներէն ետքը, զոր Թիւրք տէրութեան ազդեցութիւնն ու արժանապատուութիւնը կրեցին եւրոպական հողի վրայ։ Գալով Ասիական Թիւրքիոյ ստուարաթիւ քրիստոնեայ բնակչութեան, գալով մանաւանդ հայերուն, Աբդիւլ-Համիդի օրով ըլլայ թէ անոր գահընկէցութենէն ի վեր, Կ. Պոլսոյ կառավարութեան անցեալն ունեցող կառավարութիւն մը չի կրնար յոյս դնել անոնց բացարձակ հաւատարմութեան վրայ։ Բայց դժգոհներն ալ չեն կրնար արտաքին պաշտպանութեան ու քաջալերութեան նոյն ակնկալութիւնն ունենալ, ինչ որ ունէին Եւրոպական Թիւրքիոյ քրիստոնեայ ժողովուրդները, մօտիկ դրացի ըլլալով իրենց ցեղին պատկանող և իրենց կրօնը դաւանող անկախ պետութիւններուն։

Չկայ արաբական Բուլգարիա մը, քիւրդական Սերբիա մը կամ հայկական Յունաստան մը, ուր դիմեն արաբները, քիւրդերը կամ հայերը իրենց սրտին դառնութեան մէջ, գործօն համակրանք և շահերու ու զգացումներու համերաշխութիւն գտնելու համար, ինչպէս գտան Ռումէլիի բուլգարները, սերբերն և յոյները՝ սահմանագլխին միւս կողմը բնակող իրենց եղբայրներէն։ Բացարձակ յուսահատութեան մէջ միայն հայք պիտի համակերպէին Ռուսիոյ կցուելու, վերջ ի վերջոյ իրենց ժողովուրդին ռուսացումը գրեթէ անխուսափելի տեսնելով հանդերձ։ Եթէ Թիւրքիոյ վարիչները ջանային իրենց իշխանութիւնն ընդունելի ընծայելու Ռումէլիի հպատակ ժողովուրդներուն, միայն ժամանակի մը համար յետաձգած պիտի ըլլային ազգային ձգտումներուն օրէնքին բնական կիրառումը։ Ասիական Թիւրքիոյ մէջ չենք տեսներ այդպիսի բացարձակ փոխարինութիւն մը Թիւրք իշխանութեան համար, և որպէսզի այս իշխանութիւնը տակաւին կանգուն մնայ Կ. Պոլսոյ մէջ, կը բաւէ որ բոլորովին անհանդուրժելի չդառնայ։ Բայց եթէ Թիւրքիա հիմա բոլորովին փոյթ չտանի իր ասիական տունը կարգի դնելու, Թիւրք իշխանութեան կազմածքը ուշ կամ կանուխ անպատճառ պիտի խորտակուի Ասիոյ մէջ, նոյնչափ խղճալիօրէն, որչափ խորտակուեցաւ Եւրոպայի մէջ, և ալ աւելի վտանգաւոր հետևանքներով՝ աշխարհի խաղաղութեան համար։ Ռումէլիի մէջ բնական ժառանգորդներ կային Թիւրք իշխանութեան, և անոնք տիրացան քայքայեալ մասերուն։ Որովհետև Ասիոյ մէջ այնպիսի բնական ժառանգներ չկան, հոն անոնք պիտի ըլլայ առաջքն առնել մեծ տէրութեանց ուղղակի միջամտութեան, զոր դիւանագիտութիւնը այս օրերս յաջողեցաւ խափանել Բալկանեան Թերակղզին մէջ։

Նոյն իսկ հաշտութեան վերջնական բանակցութիւնները չեն կրնար յառաջ տարուիլ, առանց երևան բերելու Ասիական Թիւրքիոյ մէջ վարչային արմատական բարենորոգումներու անհրաժեշտութիւնը։ Թիւրքիոյ և բալկանեան դաշնակիցներուն միջև դրամական խնդիրներու կարգադրման առթիւ Պարիզ գումարուելիք ժողովը երաշխաւորութիւններ պիտի փնտռէ գանձային պարտականութեանց կատարման համար, որոնք Թիւրքիոյ վրայ հորկ պիտի դրուին, իբր հետևանք պատերազմին։ Արդ, այդպիսի երաշխաւորութիւններ ընդունելի պիտի չըլլան և ազդեցիկ պիտի չհամարուին, եթէ Թիւրքական վարչային մեթոդներու ընդարձակ բարենորոգում մը մաս չկազմէ այն երաշխաւորութեանց ու զանոնք չամրացնէ։ Վստահ ենք, որ Թիւրք պետական մարդիկ ինքնին պիտի հասկնան, թէ այսպիսի արմատական բարենորոգում մը յաջողապէս ի գլուխ չի կրնար հանուիլ, եթէ եւրոպական գործակցութիւն չըլլայ, և եթէ որոշ սահմաններու մէջ եւրոպական կօնտրոլ գոյութիւն չունենայ։ Ապահով ենք, որ բոլոր տէրութիւնք որչափ կարելի է ի նկատ պիտի առնուն Թիւրքիոյ լաւագոյն շահերը, ինչպէս նաև օրինաւոր դիւրազգածութիւնները։ Թէպէտ Վէքիլ ստորագրութեամբ գրողին արտայայտած ծրագիրը մեծապէս յանձնարարելի է Թիւրքիոյ համար, բայց Թիւրք կառավարութիւնը թերևս իր արժանապատուութեան աւելի հաճաճոյն նկատէ վերակենդանացնել և ընդլայնել այն ծրագիրը, զոր ժամանակաւ յանձն առած էր գործադրել Ասիական Թիւրքիոյ Հայկական նահանգներուն մէջ։ Ասով ուրիշ բան ըրած չըլլար, բայց եթէ երկարատև յապաղումէ մը վերջ գործադրել տարիներ առաջ ստանձնած միջազգային պարտականութիւնները, անկախաբար ներկայ պատերազմէն։ Եւ եթէ այսպիսի ծրագիր մը միևնոյն ժամանակ տարածուի ասիական միւս բոլոր նահանգներուն, ինչպէս որ իր իսկ ժողովուրդին հանդէպ արդար ըլլալու համար Թիւրքիա անշուշտ պիտի ընդունի, և եթէ այդպիսի ծրագրի մը իրականացումը մեծ տէրութեանց վաւերացման ու կօնտրոլին տակ դրուի, այն ատեն ամուր հիմ մը գտնուած կըլլայ օսմ. տէրութիւնը զօրացնելու համար Ասիոյ մէջ, ըստ կարելւոյն քիչ խանգարելով ներկայ ընկերային և տնտեսական պայմանները, որոնց իրաւամբ մեծ կարևորութիւն կուտայ Վէքիլ։ Բայց եթէ տէրութեանց միացեալ ճնշումը պէտք ըլլայ՝ Թիւրքիոյ վարիչներուն հասկացնելու համար անխուսափելի հարկը ոչ միայն լայնատարած բարենորոգումներու, այլ և եւրոպական գործակցութեան և կօնտրոլի, այն ատեն մենք վստահ ենք որ եւրոպական ներդաշնակութիւնը այս անգամ շատ աւելի զօրեղ գործիք մը պիտի հանդիսանայ, քան անցեալին մէջ, այդ միացեալ ճնշումն ի գործ դնելու համար Թիւրքիոյ վրայ։

(«Բիւզանդիոն»)

*) Այդ գրութիւնը լոյս ենք ընծայելու «Մշակի» յաջորդ համարում։ Խմբ.

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

—

Վերջերս յաճախ են արձագանքում գերմանական թերթերը Հայաստանում և հայկական հարցի շուրջը կատարուելիք անցքերի մասին։ Բացի սօցիալ-դեմօկրատական կենտրոնական օրգանից («Vorwärts»), որ իր Կ. Պօլսի թղթակցի—յայտնի Պարվուսի—թղթակցութիւններն է զետեղում պարբերաբար՝ նաև յաճախ հայկական հարցի մասին ճշգրիտ, ջերմ և պաշտպանողական տողեր հիւրընկալելով, բուրժուական մամուլից աչքի է ընկնում «Vossische Zeitung» յայտնի, ազդեցիկ (նոյն իսկ վերին շրջաններում), ազատամիտ օրգանի առանձին հետաքրքրութիւնը հայերով և հայկական հարցով և իրաւ մարդասիրական համակրական ուղղութեամբ։ Հայկական ռէֆօրմների համոզուած կողմնակիցն է այդ թերթը, գիտակցելով խորապէս, որ Փոքր Ասիայի բարենորոգուած վիճակը շահեկան է միաժամանակ Գերմանիայի համար։

Այդ թերթի № 240-ում զետեղել է Բ. Իշխանեանը մի ընդարձակ յօդուած «Հայկական ռէֆօրմները և Գերմանիան» վերնագրով, որից միայն որոշ մասեր կարելի է հաղորդել մեր մամուլին։

Իշխանեանը նկատում է իր յօդուածի սկզբում այն տարօրինակ անտարբերութիւնը, որ գերմանական պետական կառավարութիւնը և տիրող կուսակցութիւնները ցոյց տուին բալկանադէմ դէպի Փոքր-Ասիայի այնքա՛ն այժմէական դարձած դէպքերը և յոյս է յայտնում, որ իր յօդուածով ոչ միայն գերմ. սովորական ընթերցողների, այլ և պրոֆեսիոնալ քաղաքագէտների «Թիւր կարծիքը պիտի հերքէ, որ ունեն նրանք մի կողմից գերմանական րէալ շահերի և Հայաստանում հիմնապէս իրականացնելիք անհրաժեշտ ռէֆօրմների սերտ կապակցութեան, իսկ միւս կողմից Ռուսաստանի հակառակ տենդենցների մասին»։

Համառօտ շարքերով ցոյց է տալիս Իշխանեանը Ռուսաստանի քաղաքականութեան մի շարք հակասութիւնները ոչ միայն պատմական անցեալում, երբ նա միշտ և վճռականօրէն հակառակ դիրք էր բռնել հայկական հարցի հանդէպ, այլ և նոյն իսկ ներկայումս, երբ նրա խօսքի հաւատարմութիւնները և իրական դիրքը կատարեալ հակադրւում են իրար։ Այդ կէտերը, կրկնում ենք, դժուար է վերարտադրել հայ օրգանում՝ տիրող պայմանների շնորհիւ։

Իսկ «Գերմանիայի քաղաքականութիւնը—գրում է Իշխանեանը—կարող է և պէտք է այլ լինի արևելեան Անատոլիայում, քան Ռուսաստանինն է։ Քաղաքացիական-ինդուստրիական Գերմանիան շահագրգռուած է տնտեսական-ռացիոնալ սկզբունքների համաձայն խորհել ու գործել։ Պետական քաղաքականութեան արտաքին պաշտօնական ներկայացուցիչները յաճախ են բացատրել հրապարակով, որ Գերմանիան մեծ շահ ունի Թիւրքիայի ասիական բաժինների տնտեսական զարգացման մէջ։ Եթէ սա իրաւ,—շարունակում է Իշխանեանը,—Գերմանիայի արևելեան նպատակադիտակից քաղաքականութեան ղեկավար սկզբունքն է, ապա, մեր կարծիքով, գերմանական պետութեան գործնական դիրքը պէտք է բոլորովին այլ լինի, քան իրապէս է։ Ո՛չ, եթէ ոչ Գերմանիան, պէտք է վերջապէս իր բարեկամ Թիւրքիային հարկադրէ արագ ռէֆօրմներով իր ասիական վէրքերը բուժելու, եթէ չէ ուզում նա վաղ թէ ուշ նաև Ասիայում ապրել այն տրագիկ վիճակը, ինչպիսին բաժին ընկաւ նրան Եւրոպայում»։

«Կասկած չը կայ միանգամայն,—գրում է Իշխանեան շարունակութեան մէջ,—որ փոքր ասիական բոլոր ժողովրդական խաւերի մէջ հայերը առաջիններն են, որոնց վիճակը պէտք է ամենից շատ շահագրգռէ այնտեղ տնտեսապէս և քաղաքականապէս գործող որևէ պետութեան։ Նրանք (հայերը) ամենից դիւրութեամբ մատչելի են եւրոպական կուլտուրային՝ տնտեսական, քաղաքական և մտաւոր-բարոյական տեսակէտներով, և որպէս այդպիսիք կարող են նրանք ցանկալի կուլտուրաբերներ և ազդեցութեան ներկայացուցիչներ դառնալ տուեալ պետութեան օգտին՝ տեղական տարրերի մէջ։ Օրինակ՝ Գերմանիան ունի հայկական գաւառներում իր դպրոցները, իր միսիոներները, եկեղեցիները, որբանոցները, իր սեփական գաղութը և աւետարանական համայնքներ տեղական ազգաբնակութիւնից։ Նա ունի այնտեղ իր առևտրական գէշֆտները, ինդուստրիական և հողագործական ձեռնարկութիւնները։ Գերմանիան գրաւել է տիրական դիրք ներմուծման և արտահանման շուկաներում Փոքր-Ասիայի և նրա արտահանական ինդուստրիալիզմն ու արտահանական կապիտալիզմը ունեն տենդենցներ յետ մղելու ուրիշ մրցակիցներին։ Գերմանիան կարիք ունի իր ինդուստրիական արդիւնքները գնելու և սպառելու ույժ ունեցող հասարակութեան և ոչ երբէք կոտորածների և աւազակութիւնների մշտական ենթակայ ուժասպառ ժողովրդի։ Նա կարիք ունի առողջ, ուժեղ, աշխատանքի ընդունակ սերունդների՝ իր բազմատեսակ ձեռնարկութիւնների համար, բայց ոչ երբէք մուրացիկ, սովալլուկ զանգուածների»։

«Ուրեմն եթէ ուզում է Գերմանիան Հայաստանը պահպանել Թիւրքիայի համար, պաշտպանել իր բազմատեսակ շահերը և հայերից շնորհակալութեան արժանի մի ժողովուրդ դարձնել իր շահերի և ազդեցութիւնների համար, ապա պէտք է նա բոլոր պետութիւնների մէջ առաջինը լինի, որ պահանջէ խաղաղ ու արագ լուծումը հայկական հարցի և նոյնիսկ Թիւրքիայի շահերի տեսակէտից առաջ մղէ նրան այդ ուղղութեամբ։ Ահա այդ կը լինէր իսկապէս Գերմանիայի կողմից մի րէալ տնտեսական և րէալ քաղաքական վերաբերմունք»։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 մայիսի

Պետերբուրգ.—Սոֆիայից և Բելգրադից պաշտօնապէս տեղեկացնում են, որ տեղի ունեցաւ Պաշիչի և Գեշովի տեսակցութիւնը Ցարիբրոդում։ Վճռուած է, թէ անհրաժեշտ է, որպէսզի բալկանեան չորս դաշնակից պետութիւնների պրեմիեր-մինիստրները տեսակցուեն բոլոր հարցերի նկատմամբ համաձայնութիւն կայացնելու համար։

—

Բելգրադ.—Պաշիչի և Գեշովի տե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ*)

III

Ինչ է բեղմնաւորութիւնը

Սեռական գործարաններ, սեռական տարրեր, սպերմատօզօյիդ, ձու, նրանց հասունանալը, բեղմնաւորութեան յաջորդող փազերը.—Սէգմենտասիօն, մարմնի գլխաւոր 3 մաշկերի, դերմերի կազմվելը, սաղմի սնընդառութեան ձևերը ձուածիններին և կենդանածիններին, կաթնասունների մօտ. ձուածին միանցքաւորներ։

—

Համարեա՜ բոլոր բազմաբջիջ կենդանիները, ինչպէս նաև մի քանի միաբջիջներ, բազմանում են սեռականօրէն, բեղմնաւորութեամբ. ասում ենք՝ համարեա, որովհետև կան բացառութիւններ, որոնց վրա կը դառնանք։

Նախորդ մի յօդուածում մենք ասացինք, որ բեղմնաւորութիւնը կայանում է սեռական երկու տարրերի ի մի ձուլման մէջ։

Նախ քան բուն բեղմնաւորութեան պրոցէսին անցնելը, տեսնենք ինչ են ներկայացնում իրանցից այս տարրերը։

Իւրաքանչիւր բազմաբջիջ կենդանի (մենք վերցնում ենք առայժմ միայն կենդանիներին), որ օժտված է սեռական յատկութիւններով, ունի սեռական յատուկ գործարաններ, որոնց մէջ պատրաստվում են սեռական տարրերը. նրա գործարանը կոչվում է ամորձիք, որ ծնունդ է տալիս սպերմատօզօյիդներին, իսկ էգը՝ ձուարան (ovaire), որի մէջ ձուն է պատրաստվում. սեռերը կարող են լինել բաժանված, այսինքն գոյութիւն ունենալ նոյն տեսակի արուն և էգը, և կամ լինել միասին, որի ժամանակ կենդանուն անուանում են հերմաֆրոդիտ, որձէգ*)։

Թէև իւրաքանչիւրը մի-մի բջիջ, սպերմատօզօյիդն ու ձուն տարբերվում են իրարից թէ իրանց արտաքինով և թէ ներքինով։

Սպերմատօզօյիդը տարբեր ձևեր ունենալ կարող է, նայելով կենդանական տեսակին, բայց ամենասովորականը, ամենից շատ տարածվածն ունի մի գնդասեղի ձև, նրա պէս ունենալով մի գլուխ և մի պոչ. ամենաէական մասը գլուխն է, իսկական բջիջը. այստեղ է կենտրոնացած կորիզը, որը համեմատած այլ բջիջների կորիզների հետ՝ խիստ մեծ է և բռնում է բջիջի $^3/_4$ մասը, այլև խիստ թանձր է. մնացած $^1/_4$-ը բռնում է պրոտոպլազման և ցենտրոզոմը, մի փայլուն մարմնիկ՝ որ համարեա միշտ գտնվում է կորիզից առաջ, եթէ սպերմատօզօյիդին տանք այն դիրքը, որ գլուխն առաջ լինի, իսկ պոչը՝ յետ։ Գլուխը առհասարակ տանձաձև է, սուր մասը դէպի առաջ։ Պոչը, մի նուրբ թելիկ, շրջապատված է պրոտոպլազմայով, աւելի հաստ գլխի կողմում, որ հետզհետէ անհետանում է, մօտենալով ծայրին։ Պոչի և գլխի մէջտեղ, աւելի ճիշդ՝ պոչի՝ գլխին կպած մասը մի քիչ հաստ է և իր առանձին կազմութեան համար կոչվում է վիզ, որը մի առանձին դեր չունի կատարելու։ Պոչի դերը կայանում է սպերմատօզօյիդին շարժելու, առաջ մղելու մէջ, միշտ գլուխը դէպի առաջ. ճիշդ ինչպէս փոքրիկ շերեփուկը կամ միաբջիջ թելաւորները (flagelé) շարժվում են շնորհիւ մէկը իր պոչի, իսկ միւսները իրանց թելի օձապտոյտ շարժման։

Մի շարք կենդանիների մօտ սպերմատօզօյիդը պոչ չունի. այս դէպքում նա շարժվում է կեղծոտներ (pseudopodes) արձակելով. դէպի այն կողմը, ուր սպերմատօզօյիդը պիտի շարժվի, պրոտոպլազման ձգվում է դուրս, երկարում, ճիւղեր արձակում, ինչ որ կեղծոտ են անուանել, ճիշդ ինչպէս շարժվում են յայտնի միաբջիջ ամիոբները։

Փշամորթների սպերմատօզօյիդը այս տեսակին է պատկանում։

Ձուն՝ էգ տարրը տարբերվում է արուից իր խիստ մեծութեամբ, պոչի ու վզի բացակայութեամբ, կորիզի համեմատական փոքրութեամբ, պրոտոպլազմի ու ճարպանիւթի առատութեամբ և բջջաթաղանթի հաստութեամբ։ Նրա ձևը համարեա միշտ կլոր է։ Ձուի տարբեր ձևերը կան. սմանց մօտ կորիզը մէջտեղում՝ շրջապատված է համաչափ կերպով բջիջի պրոտոպլազմայով. ուրիշների մօտ պրոտոպլազմայի մէջ ճարպանիւթը գտնվում է խառնված, և վերջապէս կայ մի ուրիշ տեսակը, ուր կորիզն ու իր պրոտոպլազման գտնվում են ձուի մի կողմում, շատ փոքրիկ, մնացած ամբողջ մասը թողնելով ճարպանիւթին, սննդանիւթին. այս վերջիններից է, օրինակ, հաւի ձուն. նրա ամենաէական, կարևոր մասը (կորիզն ու պրոտոպլազման) գտնվում է անմիջապէս դեղնուցի վրա, սպիտակուցի տակ, ձուի հասարակածային մասում և այնպէս է դասաւորված, որ եթէ ձուն պառկեցնենք հօրիզոնական դիրքով, նա միշտ վերև կը բարձրանայ. ինչպէս ուզում էք, շուռ տուէք ձուն՝ պառկեցրէք, նա միշտ վեր պիտի բարձրանայ. ձուն զգուշութեամբ կոտրելիս նա երևում է դեղնուցի վրա մի փոքրիկ սպիտակ-կաթնագոյն կէտի ձևով, երբեմն կարմրագոյն, նայելով ձուի թարմութեան. այս մասն է ահա, եթէ կուզէք, իսկական ձուն, ձուին ծնունդ տուողը, սաղմը, իսկ մնացած մասը, դեղնուցն ու սպիտակուցը ծառայում են սաղմին որպէս սնունդ, նրա զարգացման ժամանակամիջոցում. Դեղնուցի մէջ նկատելի է մի սպիտակ նիւթ, որը սխալմամբ սաղմի տեղ է ընդունվում. սա ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ սպիտակ դեղնուց, դեղնուցանիւթի սպիտակ տեսակը։

Ձուի այս տարբեր տեսակները իրանց որոշ նշանակութիւնն ունեն սաղմնային զարգացման ընթացքում, բայց սրա նկարագրութիւնը մեզ շատ հեռու կը տանէր։

Որպէսզի բեղմնաւորութիւնը տեղի ունենայ, հարկաւոր է, որ թէ սպերմատօզօյիդը և թէ ձուն լինեն անպայման հասուն. սրա համար պէտք է, որ թէ մէկը և թէ միւսը դուրս քշեն, հեռացնեն իրանց կորիզի մի մասը. այդ կատարվում է հետևեալ ձևով. կորիզի մէջ բացի կորիզանիւթից գոյութիւն ունի և մի այլ նիւթ, աւելի թանձր, աւելի խիտ, որին քրոմատին, ներկանիւթ անունն են տալիս իր՝ զանազան ռէակտիվ գոյներից ներկվելուն համար, մինչ բուն կորիզանիւթը նրա կողքին մնում է անգոյն. երբ ձուն (մենք նկարագրում ենք միայն ձուի դէպքը, ինչ որ նոյնն է և սպերմատօզօյիդի համար) մօտենում է իր հասունութեան շրջանին, քրոմատինը, որ սկզբում զանգուածային, շաղախ դրութեան մէջ է գտնվում, ձգվում է, թելի ժապաւէնի պէս երկարում և փաթթուածքի ձև առնում. քիչ յետոյ, մինչ ամբողջ կորիզը սկսում է շարժվել դէպի ձուի բևեռը, այս փաթթուածքն էլ կտրատվում է և կազմում մի որոշ թւով կտորներ, քրոմօզօմներ. նայած կենդանական տեսակին՝ սրանց թիւը միշտ կայուն է. սկզբում այս քրոմօզօմները զոյգ են, կրկին, երկ-երկու, դասաւորված իրանց երկարութեամբ. շուտով ամբողջ կորիզը կիսվում է երկուսի, քրոմօզօմներն էլ բաժանվում են իրարից, երկարութեամբ, և կազմում երկու նոր կորիզ, հաւասար թւի քրոմօզօմով, որը ըստ էութեան նոյնն է, ինչ նախկին կորիզի մէջ, քանի որ այնտեղ կրկին էին, իսկ այստեղ՝ առանձին։ Այս երկու նոր կորիզներից մէկը, շրջապատված քիչ պրոտոպլազմայով, պատռում է ձուի թաղանթը, դուրս գալիս և, կազմելով մի նոր թաղանթ իր համար, որպէս մի նոր բջիջ, մնում է կպած ձուին. սա առաջին «բևեռային գնդակն» է, (globule polaire)։ Ձուի ներսում մնացած կորիզը կրկին բաժանվելով երկուսի, տալիս է երկու կորիզ, կէս թիւ քրոմօզօմներով. սրանցից մէկը կրկին դուրս է գալիս և կազմում երկրորդ բևեռային գնդակը. այս երկրորդ կիսման ժամանակ է, որ կատարվում է իսկական հասունութիւնը, քրոմատինի նուազումը (réduction chromatique), որովհետև իրօք քրոմօզօմները կիսվում են իրանց թւով։ Շատ դէպքերում երկրորդ բևեռային գնդակը կազմվելու հետ միաժամանակ առաջինն էլ կիսվում է երկուսի, կազմելով 3 գնդակ։

Սպերմատօզօյիդն էլ անցնելով նոյն փազերից, սեռական տարրերը ընդունակ են բեղմնաւորութեան, հարկաւոր է միայն, որ նրանք գտնվեն իրար ներկայութեան. մի շարք կենդանիների, ինչպէս օրինակ ձկների, գորտերի մօտ, այդ լինում է ջրում, իսկ միւսների մօտ՝ արգանդում. այս դէպքում հարկաւոր է արուի և էգի անպայման զուգաւորութիւն, իսկ առաջին դէպքում ոչ. էգ ձուկը ածում է իր ձուերը, իսկ արուն էլ դուրս է արձակում իր սերմահեղուկը, լցված սպերմատօզօյիդներով, երկուսն էլ պատահականօրէն, առանց իրար ճանաչելու։ Քիչ այլ է գորտերի մօտ. այստեղ արուն բարձրանալով էգի մէջքին՝ պինդ բռնում է

*) Տես «Մշակ» № 53.

*) Տես «Մշակ» № 53, մեր «Ինչ է հերմաֆրոդիտիզմը» յօդուածը։

սակցութեան ժամանակ Ցարիբրոդում ներկայ էին Սպալայիկովիչը և Բելգրադի ու Հռոմի բուլղարական դեսպաններ Տոնչովը և Բէզովը։

—

Լօնդօն.—Դանէվը ստանալով իր կառավարութիւնից հեռագիր՝ մայիսի 19-ին անակնկալ մեկնեց Սօֆիա։

—

Փարիզ.—Ֆինանսական վեհաժողովը կը բացվի մայիսի 22-ին։ Դաշնակիցների ձայնի իրաւունքը այլ ևս չէ քննվում ու չի էլ ժխտվում։

«Տանը» ցաւում է, որ արտաքին գործերի մինիստրութիւնը ֆինանսական վեհաժողովի պատգամաւորներին ուղարկել է նիւթերի այնպիսի ժողովածու, որ կազմված է դաշնակիցներին աննպաստ ոգով։ Լրագիրը պնդում է, թէ անհրաժեշտ է պաշտպանել Ռուսաստանին, յիշեցնում է այն օգնութեան մասին, որ ցոյց տուեց Ռուսաստանը Ֆրանսիային Ալժէզիրասում, հաղորդում է, որ Պիշօնը վստահեցրել է Իզվօլսկիին ժողովածուի առաջ բերած թիւրիմացութիւնները վերացնելու առիթով։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

20 մայիսի

Կ. Պօլիս.—Ի նկատի ունենալով, որ Չաթալջայի դիրքերում գտնվող զօրքերը մտադիր են շարժվել դէպի մայրաքաղաք, այս գիշեր Չաթալջայի ուղղութեամբ զօրքեր ուղարկվեցին։

Ֆեամիլ-փաշան ռուսական շոգենաւով մեկնեց Զմիւռնիա, դիմելով դէպի Կիպրոս։

—

Լօնդօն.—Պալատում Կինգը հարցրեց, թէ յայտնի՞ է, արդեօք, կառավարութեանը, որ ֆիննական նաւավարներից շատերը հրաժարվել են պաշտօնից և նրանց տեղերը գրաւել են անփորձները, որի պատճառով լողալը ֆիննական ջրերում դժուարանում է՝ եւ կա՞ր, արդեօք, կը շարունակվի այդ դրութիւնը. յարաբերութիւն սկսել է կառավարութիւնը ռուսաց կառավարութեան հետ։

Արտաքին գործերի մինիստրի օգնական Օկլէնդը պատասխանեց, որ առաջին հարցին կարելի է պատասխանել դրական մաքով, իսկ ինչ վերաբերում է նաւագնացութեան համար ձեռք առնված միջոցի հետևանքներին, համարեա մի տարուց աւելի է ինչ ոչ մի գանգատ չէ ստացվել, հետևաբար հիմք չը կայ առաջադրութիւն անել ռուսաց կառավարութեանը։

—

Փարիզ.—Պալատը ձեռնարկեց քննելու զինւորական ծառայութիւնը երկարելու օրէնքը։ Գրվել են 50 հռետոր։

—

Մադրիդ.—Թագաւորը յանձնարարեց Ռօմանօնէսին կազմել կաբինէտ, որի մէջ մտնելու են նախկին մինիստրութեան բոլոր անդամները։

—

Կօպէնհագէն.—Շվէդական թագաւորի գալստեան առիթով կայացաւ պաշտօնական ճաշ, որի ժամանակ երկու թագաւորները սրտագին բաժակաճառեր փոխանակեցին։

—

Բուխարեստ. — Սենատի նախագահ Ռօզէտին հրաժարական տուեց։

—

Բասօրա. — Ազգաբնակութիւնը միտինգ կայացնելով բողոքեց Ասիական Թիւրքիայի վիլայէթների կառավարութեան նոր օրէնքի դէմ, պահանջելով վարչական ապակենտրոնացումն։

—

Տօկիօ.—«Ջիձի Սիմբունը» ողջունում է Ռուսաստանի և Չինաստանի նոր համաձայնութեան նախագիծը Մօնղոլիայի վերաբերութեամբ, որ չինական ստորին պալատի համակրանքը չէ վայելում, խորհուրդ է տալիս համաձայնել պայմանագիրը կնքելուն, որպէսզի մէկ անգամ ընդ միշտ վերջանայ մօնղօլական հարցը, հաւատում է, որ Ռուսաստանը մտադրութիւն չունի նուաճումներ անել Արտաքին Մօնղօլիայում, այլ կամենում է սոսկ պատնէշ ստեղծել։

ԲԵՌՆԻ ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

I

Վաղուց է, ինչ քաղաքական յարաբերութիւնները լարված են Ֆրանսիայի և Գերմանիայի միջև։ Ծնված և սնված նոյն երկրների բուրժուազիայի և բիւրօկրատիայի ծոցում և աստիճանաբար ժողովրդական լայն խաւերում տարածված այդ յարաբերութիւնները օրէ-ցօր աւելի ուռճանում են և սուր կերպարանք ստանում, ուրուագծելով Եւրօպայի քաղաքական հօրիզօնում վտանգաւոր փոթորիկներով յղի հեռանկարներ և ձգտելով խրախանցնել այդ երկու ժողովուրդների յաւակաչես սեփականատէրերի և աշխատաւոր տարրերի տնտեսական դրութիւնը քայքայող և ընդհանուրի անդորրութիւններ ալեկոծող այնպիսի ծրագիրներ, ինչպիսին են զօրքի թւական ստուարացում, զէնքի և սպառազինման անհաշիւ յաւելումն և կատարելագործումն, ժողովրդական փողերի անհաշիւ վատնումն և վերջապէս՝ պատերազմ։

Սկզբում, երբ դեռ ժողովուրդը երկուստեք բորբոքված էր հայրենիքի պաշտպանութեան և ծայրայեղ շովինիստութեան հասած հայրենասիրական զգացմունքների կրակով, որին մինչև այժմ էլ այդ երկիրների բուրժուազիան և սրա գործիք բիւրօկրատիան շարունակում են դեռ հրահրել ու պարարտացնել, ստեղծված դրութեան լրջութիւնն իր բոլոր կործանարար հետևանքներով անկարող էր մերկութեամբ հրապարակի վրա երևալ։

Բայց երբ երկու երկիրներումն էլ սկսեցին խօսքից անցնել գործի, երբ խնդիրը շօշափեցին անմիջապէս մօտիկից նրան իրականութիւն դարձնելու, այն ժամանակ միայն — և այս՝ առանձնապէս Ֆրանսիայում — խնդրի վրայից շովինիստական շղարշը վերացաւ, շատերի աչքերը բացվեցին և այն ժամանակ միայն զգացին խնդրի ամբողջ ծանրութիւնը։

Սակայն որոմն արդէն սերմանված էր, երկուստեք տրամադրութիւնները լարված, ատելութիւնն արմատացած և խնդրի դրական լուծման համար նախօրօք բոլոր պատրաստութիւնները տեսնված։ Հասարակական այն էլեմենտները և հասարակական այն գործիչները, որոնք բացասական վերաբերմունք էին ցոյց տալիս այդ խնդրին, հակառակ իրանց գործադրած բոլոր ջանքերի, անկարող եղան այնուհետև շուռ տալ խնդիրը և նրա դրական լուծումն ստանալու առաջն առնել։ Գերմանիան արդէն այդ ուղղութեամբ շատ առաջ է գնացել, որովհետև այնտեղ վերջին հաշւով կայսերական կամքն է օրէնքը. իսկ ֆրանսիական կառավարութիւնն արդէն վճռել է դեռ մի տարի ևս զէնքի տակ պահել այն զինւորներին, որոնք առաջիկայ հոկտեմբերից, իրանց զինւորական ծառայութիւնը վերջացրած լինելով, ազատ պէտք է արձակվէին։

Շվէյցարիան — Եւրօպայի այս «Միացեալ Նահանգները» — չէր կարող այս բոլոր շարժումների առաջ անտարբեր մնալ։ Վաղուց հետէ իրականացրած լինելով իր մէջ ազգերի համերաշխութեան գաղափարը և ժողովրդական ազատ ու լայն իրաւունքներով վարչական սիստեմը, շատ անդամներ սրբազան պարտականութիւն է համարել իր քաղաքական չէզոք դիրքից օգտվելով խաղաղասիրութեան միջնորդ հանդիսանալ եւրօպական միւս պետութիւնների մէջ և հաշտութեան հրաւիրել նրանց, երբ առիթը ներկայացել է, երբ նրանք իրար դէմ կօնֆլիկտների մէջ են եղել։ Նա չէր կարող անտարբեր մնալ մանաւանդ ներկայ դէպքում, երբ թշնամացած կողմերը հանդիսանում են Գերմանիան ու Ֆրանսիան, որոնց հետ նա ազգային, լեզուական և պատմական կապերով կապված է։

Այս նպատակով Շվէյցարիայի ազգային խորհրդի անդամներից 14 հոգի վերջերս հրաւէր էին ուղարկել ֆրանսիացոց և գերմանացոց և մասնաւորապէս ֆրանսիական պարլամենտի և գերմանական րէյխստագի անդամներին՝ հաւաքվելու Բեռն և մի համաժողով կազմելով՝ քննելու այն հարցը, թէ ի՛նչ միջոցով և ի՛նչ ճանապարհներով հնարաւոր է վերացնել Ֆրանսիայի և Գերմանիայի միջև գոյութիւն ունեցող լարված յարաբերութիւնները և նրանց հաշտեցնելով՝ մի մերձեցում ստեղծել նրանց մէջ։ Թէև այս անգամ հաշտութեան այս միջնորդութիւնը պաշտօնական բնոյթ չէր կրում, քանի որ վերոյիշեալ 14 խորհրդականները զուտ անհատապէս էին ձեռնարկել այդ համաժողովը, այլ ոչ ազգային խորհրդի անունից, սակայն այդ հանգամանքը չի խանգարում, որ ներկայ համագումարն այնու ամենայնիւ շվէյցարական նախաձեռնութիւն լինի։

Հաշտութեան և խաղաղասիրութեան համագումարի անկեղծ հրաւէրը ուրախութեամբ էր ընդունվել երկու երկիրների ձախակողմեան տարրերի կողմից և մեծ գոհունակութիւն առաջ բերել նրանց մէջ։ Մինչդեռ նոյն երկիրների աջակողմեան տարրերը արհամարհանքով ու ծաղրով՝ էին վերաբերվել դէպի այդ հրաւէրը, որպէս մի անկարելիութիւն և զուր ժամավաճառութիւն։ Ասենք՝ վերաբերմունքների այդ ծայրայեղ տարբերութիւնը խիստ բնորոշիչ է յիշեալ երկու տարրերի քաղաքական հայեացքների և գործելակերպի համար, և այդպէս էլ պէտք է լինէր։

Փաստն այն է սակայն, որ համագումարը գլուխ է եկել, այն ևս բազմաթիւ պատգամաւորների մասնակցութեամբ։ Ֆրանսիայից եկել էին 185 պատգամաւորներ, որոնցից 21-ը սենատորներ և մնացածը պարլամենտի անդամներ էին։ Իսկ Գերմանիայից ներկայ էին 33 պատգամաւորներ, բոլորն էլ րէյխստագի անդամներ։ Վերջիններիս թւի զգալի նուազութիւնը բացատրվում է նրանով, որ նոյն միջոցին կատարվում էին Պրուսիայի լանդտագի ընտրութիւնները, որոնք զբաղեցրել էին Բեռնի համագումարին մասնակցել ցանկացող անձերին։

Ժընեւ Ա. Զ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

—

Մեր ընթերցողներին յայտնի է այն տխուր ֆինալը, որ ունեցաւ Մեսրոպ եպիսկոպոսի կազմած ժողովը՝ երկու յօբելեանական յանձնաժողովները միացնելու նպատակով։

Շնորհիւ հօրիզօնականների անկօրեկտ և խարխրայական վարմունքի, միութիւնը չը կայացաւ։ Իմանալով Մեսրոպ եպիսկոպոսի զեկուցումից, որ միութիւնը չէ կայացել, Վեհ. Կաթողիկոսը դիւանի միջոցով հրամանագրեց Մեսրոպ եպիսկոպոսին հրաւիրել ժողովի երկու յօբել. յանձնաժողովներին և աշխատել նորից միութիւն կայացնել նրանց միջև։ Սակայն, չը գիտենք ի՛նչ պատճառներով, Մեսրոպ եպիսկոպոս, փոխանակ Կաթողիկոսի այդ հրամանը կատարելու, առանձին-առանձին կամ միասին հրաւիրելու առաջնորդարան երկու յանձնաժողովներին (գոնէ Թիֆլիսի յօբել. մասնաժողովը այդպիսի հրաւէր չը ստացաւ), ինչպէս ցանկացել էր Վեհ. Կաթողիկոսը, հարկ էր համարել նորից գումարել ապրիլի 22-ի ժողովը, այն ևս՝ ոչ թէ միութիւն կայացնելու նպատակով, այլ, ինչպէս գրված էր հրաւիրագրի մէջ, լրացուցիչ ընտրութիւններ կատարելու ի տեղի հրաժարված 5 հոգու։ Այդ ժողովը հրաւիրված էր ուրբաթ, մայիսի 17-ին։ Բնականաբար, այդպիսի մի ապօրէն ժողովի շատերը չէին կամենայ մասնակցել։ Եւ, ճշմարիտ, Մեսրոպ եպիսկոպոսի այդ հրաւէրին արձագանք էին տուել միայն 39 հոգի, ինչպէս գրված է «Կովկասի Լրաբեր» թերթի մէջ (№ 111). կը նշանակէ՝ հազիւ կէսը այն հրաւիրեալների, որոնք մասնակցել էին ապրիլի 22-ի ժողովին։ Մերժել էին գնալու «Մշակի», «Արօրի», «Ազգիւր-Տարազի» խմբագրութիւնները, Թիֆլիսի յօբ. մասնաժողովը, վաճառականութեան աւագը, մէշչանների աւագը և ուրիշ շատեր։ Այդ ժողովի հետևանքն այն է լինում, որ ընտրվում են 6 նոր անդամներ հրաժարված 6-ի փոխարէն (բացի նախորդ հրաժարված 5 մշակականներից, ընտրվածներից մէկը ևս՝ Գ. Վարդանեան հրաժարվում է)։ Հետևաբար, կազմվում է դարձեալ նախկին միակողմանի Լէօ-Զարդարեան յանձնախումբը, այն զանազանութեամբ՝ որ այդ յանձնախմբի նախագահն է լինելու առաջնորդը, իսկ նրա կողմից դուրս են մնացել Շիրվանզադէ և այլք, որոնց տեղ ընտրվել են ուրիշները։ Բայց մշակական կուսակցութիւնը ոչ մի ներկայացուցիչ չունի այդ յանձնաժողովի մէջ, հետևաբար և Թիֆլիսի յօբելեանական մասնաժողովը, որ ընտրվել է Թիֆլիսի հայ հասարակութեան զանազան խաւերի և ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչների ձեռքով, ստիպված է շարունակել իր գործունէութիւնը առանձին, երբ կը ստացվի Կաթողիկոսի հաստատութիւնը։

Եւ որովհետև Կաթողիկոսը դեռ չէ հաստատել և միւս յանձնաժողովը, հետևաբար այժմ հրապարակի վրա Թիֆլիսում դեռ չը կայ պաշտօնական յօբելեանական յանձնաժողով։

Սակայն եթէ նոյնիսկ Կաթողիկոսը հաստատէ ապօրէնի կերպով ընտրված այնպիսի մի յանձնաժողով, որպիսին հանդիսանում է ապրիլի 22-ին և մայիսի 17-ին ընտրվածը, դարձեալ այդ յանձնաժողովը, որ յաւակնում է «թեմական» կոչվելու (թէև նրա ընտրութեանը բնաւ թեմը չէ մասնակցել), ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ 1) մի յանձնաժողով Թիֆլիսի թեմի համար, այլ ոչ կենտրոնական կամ ղեկավար յանձնաժողով, ինչպէս այժմ «Հօրիզօն» թերթը աշխատում է ցոյց տալ, քանի որ կենտրոնականը և ղեկավարը Էջմիածնի յանձնաժողովն է. 2) այդ չակերտաւոր թեմական յանձնաժողովը իրաւունք չունի բնաւ դպրոցական ֆօնդից դուրս ուրիշ մի որևէ ֆօնդի համար ժողովարարութիւն անել կամ նուէր ստանալ, քանի որ ապրիլի 22-ի ժողովի յարուցած միջնորդութիւնը, որ Կաթողիկոսը թոյլտւութիւն ձեռք բերէ և գրական ֆօնդի համար, դեռ չէ յարգված Կաթողիկոսի կողմից և թոյլտւութիւն դեռ չէ ստացված։ Իսկ «Հօրիզօնի» երէկվայ համարը խնդիրը այնպէս է ցոյց տալիս և փաստերը այնպէս կեղծում, որ ընթերցողը կը կարծէ, թէ ժողովարարութիւնը միաժամանակ պէտք է լինի և դպրոցական և գրական ֆօնդերի համար, և նոյնիսկ յորդոր է կարդում նուիրատուներին, որ սրանք իրանք որոշեն, թէ ո՛ր մասն են տալիս յօգուտ դպրոցական, ո՛ր մասը յօգուտ գրական ֆօնդի։

«Հօրիզօնի» այդ յօդուածի ամբողջ միտքը շատ գեղեցիկ կերպով հաստատում է մեր այն երկիւղը, որ սկզբում արտայայտեցինք Մեսրոպ եպիսկոպոսին, թէ «հօրիզօնականների ցոյց տուած այժմեան պատրաստակամութիւնը՝ ընդունել Էջմիածնի ծրագիրը և դպրոցական ֆօնդը՝ ունի յետին միտք՝ աշխատել խանգարել այդ ֆօնդը և առաջ քշել իրանց նախկին ծրագիրը»։

Ահա այդ հանգամանքը գեղեցիկ կերպով ապացուցանում են «Հօրիզօնի» երէկվայ համարը։

Իսկ առ այժմ մենք ստիպված ենք մի յարգելի խնդիր անել սրբազան Մեսրոպ եպիսկոպոսին։

«Հօրիզօնի» կիրակի օրվայ համարում ասված է, թէ իբր ժողովի սկզբում Մեսրոպ եպիսկոպոսի համառօտակի ասածներից պարզվեց, որ «Էջմիածնում շատ աննպաստ տպաւորութիւն է թողել մշակականների առաջացրած պառակտումը»։ Խօսքը, անշուշտ, դիւանի կողմից ուղարկված Կաթողիկոսի հրամանի մասին է։ Արդ, ստացվում է այն տպաւորութիւնը «Հօրիզօնի» խօսքերից, թէ իբր Կաթողիկոսի վրա աննպաստ տպաւորութիւն է թողել մշակականների առաջացրած պառակտումը, թէ ուրեմն Կաթողիկոսը ընդունում է, որ պառակտումը առաջ են բերել մշակականները։ Եթէ, արդարև, այդպիսի կարծիք յայտնած լինէր Կաթողիկոսը, մենք ոչ մի դժգոհութիւն չէինք յայտնի, քանի որ Կաթողիկոսը ազատ է իր կարծիքը և եզրակացութիւնն ունենալ. բայց որովհետև գիտենք, որ Կաթողիկոսի կողմից Մեսրոպ եպիսկոպոսին ուղղված գրութեան մէջ այդպիսի միտք բնաւ չէ արտայայտված, հետևաբար և Մեսրոպ եպիսկոպոսը այդպիսի խօսք չէր կարող ասել, ուստի ցոյց տալու համար, որ «Հօրիզօնը», ըստ իր անուղղելի սովորութեան, աղաւաղում է խօսքերը և փաստերը, խնդրում ենք Մեսրոպ եպիսկոպոսին կամ հերքել և կամ հաստատել։ Այդպէս մենք ստիպված կը լինենք հրատարակել դիւանապետի գրութիւնը, որից կերևայ, թէ ինչ է գրվել Կաթողիկոսի կողմից Մեսրոպ եպիսկոպոսին, և որից գուցէ «Հօրիզօնը» մի քիչ շառագունի ամօթից։

Հ. Ա.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

XII

Մի քանի շաբաթ առաջ Երևանում կայացած նոյն թեմի ուսուցչական վերջին համագումարը դարձեալ ազատ չէր նախորդ յօդուածումս շեշտած բազմազան, չափազանց աննպաստ պայմաններից։

Այս անգամ բոլորի վրա աւելացել էր և այն ծանր հանգամանքը, որ այդ անչափ օգտակար, բայց իրաւական և կրթական աւելի պակաս ազդեցութիւն ու նշանակութիւն ունեցող համագումարին մասնակցելու համար ուսուցիչներից շատ-շատերը պէտք է կարէին առնգին հեռաւորութիւն և անէին իրանց խղճուկ գրպանից զգալի ծախսեր։

Չը նայած այդ բոլորին՝ վերջին համագումարն աւելի բազմամարդ և նախկին նման ժողովներից անհամեմատ բարձր արժանիքներ ունէր։

Ամէն տեսակ արգելառիթ խոչընդոտները յաղթահարելով, շտապել էր համագումարին ներկայ լինելու, նրանից գործնական և տեսական օգուտներ քաղելու՝ դաստատներերի մի բաւականին ստուար խումբ։

Համագումարի սովորական նիստերին մասնակցում էին 75 հոգուց ոչ պակաս, երբեմն այս թիւը հասնում էր 90-ի, չը հաշւած հիւրերի և կողմնակի հետաքրքրվողների բազմութիւնը։

Բայց դժբաղդաբար վերջին համագումարն էլ անկարող եղաւ դառնալ լայնածաւալ թեմի ուսուցչական ամբողջ պերսօնալի և դպրոցների գոնէ հասարակ մեծամասնութեան ժամանակակից մաքի և տրամադրութեան իսկական արտայայտիչը։

Թեմի 287 ուսուցչ. համ.	ներկայ էին	55	հ.	—	19%
» 93 ուս.-ուհի	»	20	»	—	20 »
» 154 գյուղոց	»	40	»	—	25 »
» 132 գիւղ. դպ.	»	35	»	—	23 »
» 22 քաղ.	»	5	»	—	25 »

Այս անպաճոյճ թւերը հետաքրքրվող ընթերցողի առաջ ճշգրիտ կերպով պատկերացնում են համագումարի լիազօրութեան սահմանը և հեղինակութեան իսկական աստիճանը։

Համագումարի անաջողութեան գլխաւոր պատճառներից մէկը, ինչպէս վերև շեշտեցինք, եղել է տեղի հեռաւորութիւնը, որը փայլուն կերպով ապացուցանում են հետևեալ թւերը.

Երևանի նահ. 14 շրջանի	101 դպ.	մասնկ.	33	դ.	30%
Կարսի շրջանի	22	»	7	»	33 »
Գանձակի նահանգի	31	»	0	»	—

Այս վերին աստիճանի տխուր երևոյթը գալիս է միւս կողմից հաստատելու, որ հայ ուսուցչութեան ահագին կօնտինգենտը դեռ ևս պարզ չէ գիտակցում այդ տեսակ եղակի համախմբումների անգնահատելի դերը և անփոխարինելի նշանակութիւնը մեր կրթական անպատասխան ասպարէզում, ուր շատ դպրոցական, մանկավարժական և կազմակերպչական հասունացած խնդիրներ այնչափ կարօտ են մի հեղինակաւոր, կառաւորեալ վստահութիւն վայելող մարմնի բազմակողմանի քննութեան և խելացի որոշումներին։

Ոչ միայն համագումարի կազմն էր թոյլ, այլև միանգամայն անորոշութեան, մասամբ էլ մոռացութեան էին մատնվել մի քանի արմատական, անյետաձգելի խնդիրներ, որոնց դրական լուծումից է կախված մեր կրթական գործի առաջդիմութիւնը։

Համագումարի շօշափած մանկավարժական բազմազան հարցերի մէջ գերակշռում էր տեսական, մանաւանդ աւելի վերացական մասը և համարեա աչքաթող էր արված դպրոցի բովից անցնող իրական, կօնկրետ փորձերը. օրինակ, եթէ օրինակելի դասերի վրա աւելի ուշադրութիւն դարձվէր, այդ բանից աւելի շատ կօգտվէր մեր դասատուն դեռ ևս հմտութիւնից զուրկ, կանոնաւոր մեթօդներին և գործնական ձևերին անծանօթ ուսուցչութիւնը, քան եղած մի քանի սխոլաստիկ, գիտական բնոյթ կրող դասախօսութիւններից և գեղեցիկ, ոգեշունչ ճառախօսութիւններից։

Անշուշտ արդիւնքը կրկնապատիկ կը լինէր, երբ տեսականը, նորոյթներն ապացուցվէին գործնական փորձերով. այդպիսով համագումարը խուսափած կը լինէր շատ թիւր ըմբռնումներից, անտեղի, անհամ վիճաբանութիւններից։

Անաչառութիւնը պահանջում է անպայման արձանագրել, որ վերոյիշեալ աչք ծակող թերութիւնը մասամբ վերացաւ շնորհիւ Գուրգէն Էդիլեանի կազմակերպած օրինակելի դասերի, որոնք տեղի ունեցան Գէորգեան ճեմարանի վարժարանում։

Երիտասարդ մանկավարժը իր աջող փորձի և գեղեցիկ բացատրութիւնների համար, արժանացաւ ունկնդիր դասատուների անվերջ գովասանքներին և անկեղծ շնորհակալութեան։

Այնտեղ, ուր առողջ բանականութեան խելացի փորձն է խօսում, անպայման պէտք է լռի անհիմն, տրամաբանօրէն սխալ, անհերքելի թէօրիան։

Չէ՞ որ արդի մանկավարժութիւնը մանկան հոգու ու մտաւոր բէալ պահանջների վրա հիմնված մի գործնական գիտութիւն է, այլ ոչ թէ անտանելի, վերացական հիպօտէզների մի կօնգլօմերատ։

Մ. Ղազարեան

Մեծ-Ղարաքիլիսա

նրան իր ճանկերով և սպասում, մինչև որ նա ձու ածի, որի ժամանակ ինքն էլ հոսեցնում է իր սերմնահիւթը և տեղուտեղը բեղմնաւորում ձուերին։ Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, այս դէպքում ևս զուգաւորութիւն գոյութիւն չունի։

Գտնելով ձուին, սպերմատոզոյիդները ձգվում են դէպի այն. թէ մէկը և թէ միւսը իրար քաշելու, ձգելու յատկութիւնն ունեն. կարծվում է, որ այս տիեզերական ձգողականութիւնն է, որ և տիրում է այստեղ. գիտական լեզուով՝ այդ ձգողութեան տակտիզմ (երբեմն տրոպիզմ, թէև սխալ) անունն են տալիս. ձուի ներկայութիւնը առաջացնում է սպերմատոզոյիդի պրոտոպլազմայի վրա մի որևէ ներքին անտեսանելի փոփոխութիւն, որի շնորհիւ սա ձգվում է դէպի ձուն. թերևս այդ փոփոխութիւնը լինի զուտ քիմիական. և իրօք, մի շարք բոյսերի (ֆուժէր) սպերմատոզոյիդների վրա արված փորձերը այդ ցոյց են տալիս։ Ձուն իր մեծութեան պատճառով չի շարժվում դէպի արու տարրը, բայց նրա էլ ձգողութեան ձգտում ունենալը երևում է նրանից, որ այն մասում, դէպի ուր սպերմատոզոյիդն է ուղղվում, պրոտոպլազմը բարձրացնում է ձուաթաղանթը և կազմում է մի կօնուս, որին ձգողութեան կօնուս (cône d'atraction) են անուանում։

Հազարներով, միլիօններով են շարժվում արու մարմնիկները դէպի ձուն, դէպի կօնուսը, բայց այդ բոլորը մասն չունեն բեղմնաւորութեան պրոցէսում. մէկը միայն բաւական է դրա համար. հասնելով կօնուսին, այդ երջանիկ մէկը ներս է մտնում կօնուսի վրա գտնված մի փոքրիկ անցքից, միկրօպիլից, և հազիւ գլուխը ներս պրծած՝ միկրօպիլը փակվում է, կտրելով սպերմատոզոյիդի պոչը և թողնելով նրան դրսում միւս անթիւ սպերմատոզոյիդների հետ ոչընչանալու *)։

Մի անգամ ձուի ներսում, սպերմատոզոյիդի գլուխը, որ, ինչպէս տեսանք, մեծ մասամբ բռնված է կորիզով, շարժվում է դէպի ձուի կորիզը, որը անշարժ չէ և իր հերթին ընդառաջ է գնում արուին. հանդիպելով իրար՝ սրանք միանում են, ձուլվում և մի կորիզ կազմում. խրոմատինները բռնած լինելով իր հետ կէս թւով քրոմոզոմ, որոնց թիւն էլ դառնում է ուրեմն լրիւ, ամբողջ. այստեղ է ահա, որ երկու սեռերի յատկութիւնները խառնվում են իրար. սրանով են բացատրում ժառանգականութեան կնճռոտ պրօբլէմը։

Բեղմնաւորութիւնն արդէն կատարված կարելի է համարել։ Նորակազմ կորիզը կրկին յետ է գնում դէպի ձուի կենտրոնը. մինչ այդ, թէ սպերմատոզոյիդի և թէ ձուի սանտրօզօմները ևս կիսվում են խրոմատինները երկուսի, որոնք կրկին միանում են իրար երկ-երկու, բայց հակառակ սեռերից, մի կտոր արու և մի կտոր էգ. ստացվում է երկու սանտրօզօմ. նրանք շարժում են դէպի կորիզի հակոտնեայ բևեռները և այնտեղ տեղաւորվում։

Փշամորթերի մօտ, ուր հասուն ձուն սանտրօզօմ չունի, միայն արու սանտրօզօմն է, որ կիսվում է երկուսի, որոնք չեն յապաղում վերոյիշեալների պէս իրար հակոտնեայ դիրք բռնել կորիզի բևեռներում։

Դօքտոր բնակ. գիտութեանց

Վ. Փիրումեան

*) Վերջերս մի գիտնական ցոյց է տուել, որ բեղմնաւորութեան ժամանակ պոչն ևս անհրաժեշտօրէն ներս է մտնում ձուի մէջ. սակայն նախ քան դրա որպէս ճշմարտութիւն աւանդելը հարկաւոր է լուրջ հետախուզութիւն և ուսումնասիրութիւն։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Երէկ, Արեւմտեան Կովկասի [illegible] 21 [illegible]

◆ Երէկ առաւօտեան [illegible]

◆ Ցիշեցնում ենք, որ այսօր, չորեք-շաբթի, մայիսի 22-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, կայանալու է սենատոր Վասացիի նախագահութեամբ ռուսաց Կայսերական Աշխարհագրական Ընկերութեան նիստը, ուր կարդալու են զեկուցումներ Թիւրքաց Հայաստանի մասին՝ 1) Ա. Քալանթար «Արեւելեան Անատոլիայի անտեսական հե-տազօտութիւնների մասին», պարզաբանելով Թիւր-քահայաստանի արդիւնաբերութեան և նրա զարգացման նպաստող պայմանները, և 2) Համբարձում Առաքելեան՝ «Հայ ազգա-բնակութեան նոր վիճակագրութիւնը Փոքր-Ասիայում» հաղորդելով զանազան ժամա-նակ կատարած վիճակագրութիւնների հետե-ւանքները։ Կողմնակի մարդիկ ևս, բացի ան-դամներից, կարող են ներկայ լինել։ Նիստը պէտք է տեղի ունենայ փոխարքայի խոր-հրդի դահլիճում Մեծ-Պետրոսի կամ Լաբո-րատորնայա փողոցում։

◆ Այսօր երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի կովկասեան լիազօր Շաշկով-սկին, գիւղատնտեսութեան տեսուչ Տիմօ-ֆէեվը, բամբակագործութեան գլխաւոր մասնագէտ Տարատինովը, Բուսաբանական այգու վերատեսուչ Ռոլլօվը և այլ անձինք մեկնում են Ղարաբաղի փորձնական դաշտը դիտելու համար։

◆ Համաձայն Կովկասի փոխարքայի կարգադրութեան, մայիսի 19-ին Թիֆլիսի առաջին գիմնազիայի շէնութեան մէջ տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի միջնակարգ կրթական հաստատութիւնների ծնողական ժողովների անդամների ընդհանուր ժողովը՝ ընտրելու իրանց միջից մի ներկայացուցիչ այն մաս-նաժողովի համար, որ զբաղվելու է պոլի-տեխնիկումի տեղի հարցի ուսումնասիրու-թեամբ։ Ժողովին նախագահեց Լարիոնովը։ Գաղտնի քուէարկութեամբ ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ ընտրուեց շտաբս-կապի-տան Ն. Նէվսօնօվը։

◆ Մայիսի 18-ին Թիֆլիս եկաւ Տիրասու-պոլի հռոմ-կաթոլիկների եպիսկոպոս Յով-սէփ Կեսլէրը Կովկասի հռոմ-կաթոլիկ ե-կեղեցիների գործերը քննելու համար։ Թիֆ-լիսում սրբազանը մայիսի 19-ին կաթոլիկ-ների աղօթատանը մատուցեց հանդիսաւոր պատարագ խուռն բազմութեան ներկայու-թեամբ։

◆ Թիֆլիսի զօլ եղանակը, որ հե-տեւանք է ամեն օր տեղացող անձրեւի, դեռ չէ շտապեցնում ամառանոցներ գնացողնե-րին, չը նայած որ անցեալներում տարվայ այս ժամանակ քաղաքիս ազգաբնակութեան խոշոր մասը հեռացած էր լինում։

◆ Կիրակի, մայիսի 26-ին, Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում կը կայանայ զարաբաղցիա-կան գրական-երաժշտական-կենդանագրական առաջին հանդիսաւոր երեկոյթը՝ ճոխ ծը-րագրով։

◆ Թիֆլիսի պօստ-հեռագրական գրասե-նեակի կառավարիչը խնդրում է մեզ տպել հետեւեալը. «Այն անձինք, որոնք մեկնում են Թիֆլիսից և կամենում են՝ որպէս զի նրանց անունով ստացվող հեռագրերը ուղարկվեն (հեռագրով կամ պօստով) այն-տեղ, ուր իրանք են գտնվում, պէտք է այդ մասին գրաւոր յայտարարութիւն ներկա-յացնեն կենտրոնական հեռագրական գրասե-նեակին (Վօքզնայա փող.)։ Այդօրինակ հե-ռագիրների համար պէտք է վճարել հեռա-գրային կամ պօստային ծախքը»։

◆ Ռուսաց սինօդը որոշել է այս ամառ Թիֆլիսում, վրաց էկզարխութեանը կից հիմնել եկեղեցական-դպրոցական դասըն-թացքներ։

◆ Անցեալ ապրիլ ամսվայ ընթացքում քաղ. առաջին ապաստարանը յաճախել են 197 հոգի, որոնցից 194-ը տղամարդիկ, իսկ 3-ը կանայք։ Ըստ ազգութեանց նրանք բա-ժանվում են հետեւեալ կերպով. ռուսներ՝ 75 տղամարդ, հայեր՝ 67 տղ. և 3 կին, վրացիներ՝ 39 տղ., լեհեր՝ 3 տղ., գերմա-նացիներ՝ 3 տղ., օսեր՝ 2 տղ., հրեաներ՝ 1 տղ., յոյներ՝ 2 տղ. և զանազան ազգութիւն-ներից՝ 2 տղ.։

◆ Երէկ Ժողովրդական Տանը վրացի սի-րողների խումբը, ի պատիւ Թիֆլիսում հիւր եաչօնուհի Հանակօ Օտայի, ներկա-յացրեց Սումբատովի «Դաւաճանութիւնը»։

◆ Տ. Կեկելիձէն խնդրամատոյց է եղել Թիֆլիսի նահանգապետին թոյլ տալու հրա-տարակել մի վրացերէն օրաթերթ «Ազրի» (Միտք) անունով։

◆ «З. Р.»-ի ասելով աստուածաբանու-թեան մագիստրոս Կ. Կեկելիձէն հրաւիր-ված է աստուածաբանական գիտելիքներ աւանդելու Թիֆլիսի կանանց բարձր դա-սընթացքներում։

ՎՐԱՑ ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Թիֆլիսում ապրող վրացի զարգացած կանայք, ինչպէս և սպասելի էր մեր հասա-րակական կեանքում, բաժանվել են երկու մասի։ Նրանցից մէկը հիմնում է առանձին միութիւն, իսկ միւսը միանում է կովկա-սեան կանանց միութեանը՝ հիմնելով առան-ձին սեկցիա։ Ցանկալի է, որ մի կերպ միանան և ույժերը չը բաժանեն։ («Թեմի»)

◆ Մայիսի 18-ին տիկ. Ագլաձէի նախա-գահութեամբ տեղի ունեցաւ վրացի կա-նանց ժողովը՝ 84 հոգու ներկայութեամբ։ Մասնաժողովը կարդաց վրացի կանանց միութեան կանոնադրութեան նոր մշակված նախագիծը։ Ժողովը ընդունեց այն առանց փոփոխութեան։ Ժողովի վերջում տիկ. Եկ. Գաբաշվիլին ներկայ եղողներին ծանօթաց-րեց վրացի կանանց միութեան հիմնվելու նշանակութեան հետ։ Ժողովի ընդունած կանոնադրութիւնը այս քանի օրս կը ներ-կայացվի նահանգապետին ի հաստատու-թիւն։ («Ս. Գ.»)

◆ Առէն գիւղի Սիօնի յայտնի եկեղեցու պատերից մէկում գտնվում էր մի հազւա-գիւտ քար վրաց մանրանկարով, որը գրա-ւում էր յայտնի հնագէտ անձանց ուշա-դրութիւնը։ Այժմ, ինչպէս մեզ տեղեկաց-նում են, այս քանի օրս եկեղեցու վրա յարձակվել են 3—4 զինված մարդիկ, քան-դել են պատը, հանել են քարը և փախցրել իրանց հետ։ Նրանց ով լինելը ոչ ոքի յայտնի չէ։ Դէպքի մասին յայտնված է Գորու նահանգապետին։ («Ս. Գ.»)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշի, 15 մայիսի*)

Կարդալով «Հովիտ» թերթի № 17-ում «Շուշու թեմական դպրոցի յոբելեանը» վերնագրով առաջնորդողը, հոգաբարձու-թիւնը չէր կարող անտարբեր վերաբեր-մունք ցոյց տալ և իր զարմանքն չարտա-յայտել այդպիսի մի անտեղի, փնասաբեր, անժամանակ և սխալանքներով համեմած վերաբերմունքի նկատմամբ, որպիսին ար-տայայտված է այդ առաջնորդողի մէջ։ Մի պատկառելի դպրոց, որ բոլորում է 75 տարին և այդ տարիների ընթացքում քա-նի՞-քանի՞ հարիւրաւոր (եթէ ոչ հազարա-ւոր) մատաղ սերունդ է սնուցել, սնուցա-նում է և պէտք է սնուցանի իր ծոցում, այսօր ելնել և գրչի մի հարուածով այդ բոլորը ջուրը գլորել և այն աստիճան տա-նուլ տալ իրան, որ մի քանի բառով էլ որակում է, թէ՝ «Շուշու հոգևոր թեմա-կան դպրոցը կը դառնայ ազգային պարա-զիտների մի որջ» (ընդգծումը մերն է)։ Բառեր չենք գտնում և եղածով էլ դժուա-րանում ենք այս տեսակ վերաբերմունքին ու արտայայտութեանը պատշաճ ու համա-պատասխան պատասխան տալ, թողնելով ա-ռաջնորդող գրող պարոնին նորից ու նորից ուշի-ուշով կարդալու իր գրածը, գուցէ գրելիս այն աստիճան տարված է եղել, որ չէ նկատել և չէ զգացել, թէ ինչ է գրում և ում դէմ է գրում, ու խղճի և զգացմունքի առաջ (եթէ ունի) հաշիւ տայ իրան։

Հիմնվել «կարծիք»-ների, «ենթադրու-թիւնների» վրա (գրուածքի մէջ գրեթէ բոլորը «կարծիք»-ներ, «ենթադրութիւն-ներ և «մարգարէ»-ութիւններ են) և վար-կաբեկել ու անուանարկել մի հիմնարկու-թիւն, որպիսին է 75 տարի գոյութիւն ու-նեցող մի թեմական հոգևոր դպրոց, որակել դժուարանում ենք գրողի վերաբերմունքը և տակտիկան։ Միթէ այդ դպրոցը իր գոյու-թեան ընթացքում չի ունեցել լաւ շրջան, չի տուել ընտիր և լաւ շրջանաւարտներ, ազգի և հասարակութեան պիտանի ու օգ-տակար անդամներ։ Ինչո՞ւ չը յիշել գէթ սրանցից մէկն ու մէկը։ Նոյն առաջնոր-դողում շեշտվում է, թէ «Շուշու հոգևոր թեմական դպրոցի ճակատին փակցված ար-ձանատախտակի վրայից ջնջված է հոգևոր բառը», որը թէև նոյնիսկ իր գոյութեան ընթացքում չէ ջնջվել։ Գրող պարոնը չէ կարողացել նկատել, որ «հոգևոր» բառի նախանձախնդիր հանդիսանալով հանդերձ, ինքն իր առաջնորդողի ճակատին խոշոր տառերով գրել է «Շուշու թեմական դպրոց» առանց «հոգևոր» բառի։ Այդ նշանակում է՝ «մժղուկները քամել և ուղտերը կլանել», կամ «աչքի գերանը թողած՝ ուրիշի աչքի շիւղը նկատել»... Շարունակում է նկատել՝ «Այդ դպրոցում կրօնի դասաւանդութիւնը վերացրել են»... Դարձեալ չէ համապա-տասխանում իրականութեան։ Կրօնի դասե-րը ոչ թէ վերացրել են, այլ դուրս էին բերել մի քանի դասարանների դասաւանդ-վող առարկաների շարքից, պահպանելով միացած դասարաններում, այն էլ 1—2 տարվայ ընթացքում։ Այդ արտասովոր ակտն էլ կատարվել է այն տարիներում, երբ նոյնիսկ Էջմիածնին իր Հովւապետով չէին ցանկանում ճանաչել... Այդ թւականնե-ներին ծրաեղ և ո՞ւր չը կար այդպիսի խառ-նակ ու արտասովոր դրութիւն։ Ինչո՞ւ ինք-նամոռացութեան տալ այդ ժամանակի հո-վերը, հանգամանքներն ու պայմանները։ Ինչո՞ւ 75 տարի գոյութիւն ունեցող դպրո-ցի միմիայն այդ թւականների (1906—7 և 1907—8 թ.թ.) պատմութիւններից է ցան-կանում օգտվել և իր չար ու դիտաւորեալ նպատակին հասնել։ Ինչո՞ւ այդ բացառիկ և չարաբաստիկ թւերից դէնն ու դէսը չէ ցանկանում մերձենալ այդ դպրոցին, եթէ նրա բարելաւման, բարգաւաճման և երկա-րակեցութեան բարի նախանձախնդիր է։

Եթէ նա դպրոցի անապահովութիւնն և հա-րուստների անտարբեր վերաբերմունքը կրօ-նի դասերի վերացման և արձանատախտա-կի վրայից «հոգևոր» բառի ջնջման հետ է կապում, թէև սխալ ու դիտաւորեալ կեր-պով, ապա ինչո՞ւ նախորդ տարիների կրօնի դասաւանդման մասին և ոչ մի խօսք չէ ա-սում, երբ այդ տարիներում առաջնակարգ տեղն էր տրվում և այն էլ թւով շատ ու աստուածաբաններ էին դասաւանդում։

Գրում է՝ իբր թէ Աշոտ եպիսկոպոսը իր հանգանակած դրամի մասին հաշիւ չէ տուել։ Սխալ է։

Նուիրատուներին առանձին - առանձին ստացման համար շնորհակալութիւնը յայ-տնելուց յետոյ, լրագրութեան մէջ էլ քանիցս տպագրվել են հաշիւները (տես «Մշակ» № № 6 և 10՝ 1908 թ., «Վտակ» № 34՝ 1907 թ., «Վտակ» № 2՝ 1908 թ.)։ Իսկ թէ ժողոված գումարի մեծ մասը հան-գանակիչների ճանապարհածախսը ծածկելու համար է գործադրվել, այդ ևս սխալ է։ Ժողոված գումարից ճանապարհածախսի համար գործադրվել է թեմակալ առաջնոր-դի և դպրոցի երկու հոգաբարձուների հա-մար չորս ամսվայ ընթացքում 1800 ռուբ., իսկ ժողովվել է 25,130 ր.։

Տուած սխալ փաստերի ու տեղեկութիւն-ների թիւը մի միաւորով էլ աւելացնելու և մոլորեցնելու նպատակով խօսում է նաև «Ղարաբաղ» լրագրի նկատմամբ, թէ իբր խմբագրողներն ու հրատարակողներն եղել են հոգևոր դպրոցի ուսուցիչները։ Այդ ևս սխալների շարքին է պատկանում։ Եթէ գրող պարոնը ուշադրութեամբ հետեւած լինէր այդ թերթին, անշուշտ նկատած կը լինէր, որ վերջին ու նախավերջին (զաղալումից) համարներում ուժգին թափով թերթը հա-րուածում ու անուանարկում էր այդ ու-սուցչական խմբին ու դպրոցին. հետեւաբար միևնոյն խումբն ինքն իրան չէր հարուածի ու անուանարկի։

Գանք այն հանգամանքին, որ յօ-դուած ագիրն ասում է, թէ Ղարաբա-ղի թեմի կառավարիչ Ջաւէն վարդապետն և սինօդի անդամ Բաբգէն վարդապետը գնացել են օտար երկիրներ ղարաբաղցի-ների մէջ հանգանակութիւն անելու, և կա-պում է Աշոտ եպիսկոպոսի անցեալներում կատարած նոյն տեսակի ձեռնարկի հետ, որի (վերջինի) գործունէութեան նկարագրու-թիւնն էլ մի փոքր առաջ տխուր գոյներով և սխալ յերիւրանքներով ներկայացնելով՝ զարմանքով բացագանչում է՝ «երանի» որ վերջինների ձեռնարկը աւելի բարեբաղդ լինի, քան իրանց նախորդի։ Սակայն ի զուր է «երանի» կոչում, մինչդեռ շատ պարզ և հասկանալի է գրողի չար նպատակն ու դի-տաւորութիւնը։

Ջաւէն և Բաբգէն վարդապետները շատ էլ ուրախ և գոհ չեն, որ ընկել են դանէ-դուռ ժողովարարութիւն անելու։ Նրանք գնացել են հոգևոր բարձրագոյն իշխանու-թեան բարեհաճ կարգադրութեամբ ու թոյլ-տուութեամբ, այլ և հոգաբարձութեան ու կենտրոնական յօբելեանական յանձնաժողո-վի բուռն խնդրանքի ազդեցութեան տակ, կատարելով մի գովելի ու վեհ պարտակա-նութիւն, հետեւելով միևնոյն ժամանակ ի-րանց հոգևոր տիրոջ ասածներին՝ «բաղխե-ցէք՝ բացցի ձեզ», «հայցեցէք՝ գտջիք», «խնդրեցէք՝ տացցի ձեզ»...

Այս ամենի հետ չը պէտք է անգիտակից ձևանալ, որ նրանց վրա ծանրացած պար-տականութիւնը՝ վեհ, վսեմ, թերևս սուրբ է, այն է՝ ապահովել նուէթականի կողմից մի լայնածաւալ, բազմաթիւ հայաբնակ գիւ-ղերով շրջապատված քաղաքում գտնվող միակ միջնակարգ ազգային-հոգևոր թեմա-կան դպրոցը, որտեղ շատ ու շատ տարինե-րի ընթացքում կրթվի, սնվի մեր ազգի մատաղ սերունդը։ Պէտք է օգտվել ժամա-նակի հանգամանքներից և պայմաններից ու իւրաքանչիւր պարտաճանաչ անհատ թող իր կարողութեան ու ույժի սահմաններում անէ այն, ինչ որ կարելի և հնարաւոր է ընդհա-նուրի օգտին։

Ահա օգտվելով այդ պայմաններից ու հանգամանքներից, Ջաւէն ու Բաբգէն վար-դապետներն էլ իրանց կոչման ու պարտա-կանութեանց սահմաններում գործում, աշ-խատում են. բայց խոցված սրտի խորքե-րից կանխօրէն սուր սլաքներ նետել նրանց վրա, թւում է մեզ, աններելի դատապար-տութիւն ու անթոյլատրելի յանցագործու-թիւն է։

Այդ տեսակ գործելակերպով սլաքները ոչ թէ նետվում են նպատակին, այլ շեղվում ու դիպչում են մի պատկառելի հիմնարկու-թեան, որի բարգաւաճման և ապահովու-թեան բարի նախանձախնդիր պէտք է լինի նոյն իսկ «չարախնդացը»։ Իսկ կանխօրէն սխալ ու համեմած յերիւրանքներով մոլո-րեցնել սրան-նրան և խանգարման պատ-ճառ հանդիսանալ՝ առնուազը ներելի չէ։

Ուղղամիտ ու արդարադատ քննադատը բացասական, փնասակար ու սխալ կողմերը (եթէ կան) ասելուց՝ պէտք է չը ժխտի ա-սել նաև դրական, օգտակար և շիտակ կող-մերը։ Իսկ «Հովիտ» թերթի № 17-ի առաջ-նորդողում սկզբից մինչև վերջ 75 ձիգ տա-րի գոյութիւն ունեցող դպրոցի լաւ ու գո-վելի յատկութիւններից գէթ «մի բառ» էլ չէ յիշատակված։ Միթէ սրանից պարզ չէ և չի եզրակացվում, որ գրող պարոնը շի-տակ անձնաւորութիւն չէ, ուրիշ խօսքով՝ «չարախնդացի մէկն է»։ Իսկ թէ կունենայ հետեւողներ և հաւատացողներ, այդ էլ մեզ համար տարակուսելի է։

Սակայն մի բան, որ մեզ խոր ցաւ է պատճառել և առիթ է հանդիսացել մեր պատասխանը փոքր ինչ երկար գրելու, այդ այն է, որ այսօր 20-դ դարում կան ան-հատներ և այն էլ առաջնորդող գրողներ, որոնք արգելք են հանդիսանում մատաղ սերնդի մէջ կրթութիւն, ուսում տարածե-լու, չը գիտենալ ձևանալով որ այսօրվայ գործիչները գործում են ոչ թէ մի օրվայ, մի ամսվայ, մի տարվայ ժամանակամիջոցի համար, այլ գործում են տարիների, տաս-նեակ տարիների համար։ Այսօրվայ գոր-ծիչը, նոյնիսկ սովորեցնողն ու սովորողը եթէ ապիկար ու փնասակար են, վաղը կամ միւս օրը կարող են պիտանի և շինարար անձնաւորութիւններ լինել և կամ կարող են ապիկարներին փոխարինել պիտանիներն ու արժանաւորները։

Աւելորդ ձանձրոյթ պատճառելուց հեռու մնալով, վառ ու լի յոյսերով ակնկալում ենք, թէ մեր օտարաբնակ ղարաբաղցի հա-յերը—լինեն հարուստ, միջակ դասակարգի և նոյնիսկ հասարակ կարողութեան տէր անձնաւորութիւններ—իրանց լուման կը տան իրանց մասւոր և լուսատու ջահը պահովելու և յարատեւելու նրա բարգաւաճ գոյութիւնը։

Նուիրողը տալիս է ոչ թէ Ջաւէն ու Բաբգէն վարդապետներին և կամ հոգաբար-ձութեանն ու ընտրված յօբելեանական յանձ-նաժողովներին, այլ իր ազգային միակ կուլտուրական հիմնարկութեան, որտեղ կրթվի, սնվի իր ազգի չքաւոր դասակարգի մատաղ սերունդը դարերի ընթացքում թո-թովելու իր ազգի քաղցրահնչիւն բարբառը։

Ահա յօբելեանի և հանգանակութեան ձեռ-նարկողների միակ և գլխաւոր դէվիզը։

Փոխ-նախագ. Ղարաբ. հայոց հոգ. դպր. հոգաբարձութեան՝

Ցար. ա.-ք. Վարդապետեան

Անդամներ՝ Անդրէաս Տէր-Ցարու-թիւնեան, Իսաջան Տէր-Ցովհաննի-սեան, Ստեփան Մանդինեան, Գր. Քա-լանթարեան, Սարգիս Սարուխանեան։

Քարտուղար՝ Մ. Արզումանեան

*) Խմբագրութիւնը, աչքի առաջ ունենալով նամակի պաշտօնական բնոյթը, հրատարակում է նրան առանց փոփոխութիւնների և կրճատումների։ Խմբ.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ «Н. Вр.»-ին հեռագրում են Լօն-դօնի «Pal Mai Caseffe»-ի յօդուածի բովանդակութիւնը, վերաբերեալ ա-սիական Թիւրքիայի ապագային։ Լրա-գրի կարծիքով՝ անհրաժեշտ է գտնել տաղանդաւոր, պետական տոկուն կազ-մակերպիչ անձն բոլոր նահանգների կառավարութիւնը կանոնաւորելու հա-մար։ Լորդ Կիտչինէրը հանդիսանում է Թիւրքիային հարկաւոր անձն։ Եթէ Թիւրքիան անկարող լինի անյապաղ վերակազմել ներկայ վարչութիւնը, արաբական, սիրիական և հայկական հարցերը առիթ կը տան լուրջ երկիւղ-ներ առթելու։ Անգլիան հարկադրված է պաշտպանել Ասիական Թիւրքիայի ամբողջութիւնը, որովհետև ի նկատի ունի Հնդկաստանի և Աֆրիկայի անգ-լիահպատակ մահմէդականներին։

◆ «Веч.Вр.»-ին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ Անգլիայի ազդեցութիւնը աստիճանաբար ուժեղանում է Բօսֆօ-րի ափերին։

◆ Յունաստանը առաջարկում է Թիւրքիային համաձայնութիւն կապել, խոստանալով Թիւրքիային տալ օգնու-թեան համար իր նաւատորմը Ադրիա-նուպօլիսը յետ նուաճելու համար։

◆ Վիէննայի Թիւրքաց դեսպան Հիլմի-փաշան հեռագրեց Բ. Դրան, որ համաձայն է ստանձնել Սիրիայի գեն. տեսչի պաշտօնը, եթէ նա ունենայ գործունէութեան լիակատար ազատու-թիւն և եթէ նրա վճիռները լինեն անբեկանելի։

◆ «Н. Вр.»-ին հեռագրում են Վիէննայից, որ երբ Քեամիլ-փաշան Կ. Պօլիս հասաւ, անմիջապէս նրա բնակարանը ենթարկվեց մանրազնին խուզարկութեան կառավարութեան կարգադրութեամբ։ Նրա որդիներից մինն էլ կալանաւորվեց, բայց շուտով ազատ արձակվեց, որովհետև Քեա-միլի կողմնակիցները սկսեցին յուզվել երիտասարդ թիւրքերի այդ յանդուգն վարմունքի դէմ։ Կառավարութիւնը ընտրեց միջին ճանապարհը և առաջար-կեց Քեամիլ-փաշային անյապաղ մեկ-նել Կ. Պօլսից։

◆ Պարսից խնամակալը համաձայ-նեց Եւրոպայից վերադառնալ Պարս-կաստան մի պայմանով միայն, որ մինչև նրա գալուստը մի պատասխա-նատու պարսից մինիստր ուղարկվի Պետերբուրգ և Լօնդօն՝ Սազօնովի և Գրէյի հետ անձնական բանակցութիւն վարելու համար։

◆ Պետերբուրգի համալսարանից արձակվում են 1000 ուսանող, ուսման վճարը չը տալու պատճառով։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

20 մայիսի

ԼԻՍԱԲՈՆ։ Նազարէթի մօտերը, Լէյրիա վիճակում, մի նաւի խորտակման ժամանակ խեղդվեցին 16 ձկնորս։

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ։ Բացվեց գրքեր ու երաժըշ-տական նոտաներ հրատարակողների 8-րդ միջազգային կօնգրէսը Ռուսաստանի, Անգ-լիայի, Աւստրիայի, Դանիայի, Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Իտալիայի, Հօլլանդիայի, Նօրվէգիայի, Շվէդիայի, Սպանիայի, Շվէյ-ցարիայի, Միացեալ Պետութիւնների ներ-կայացուցիչների մասնակցութեամբ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բացվեց գեղագործների համառուսական համագումարը Կրանգալսի նախագահութեամբ։ Համագումարը կը տեւէ 8 օր։

Ֆինանսների մինիստրը թոյլատրեց բաց թողնել Ակկէրմանի երկաթուղու 5.525,000 ռուբլու ապահովված օբլիգացիաներ։

ԼՕՆԴՕՆ։ Վախճանվեց բանաստեղծ Ալֆ-րէդ Օստին։

Հնդկաստանից հաղորդում են, որ հարա-ւային երկաթուղիների ծառայողների միու-թիւնը որոշեց յայտարարել ընդհանուր գոր-ծադուլ, որ պէտք է սկսվէր երէկ։ Առ այժմ գործադուլի չափերը սահմանափակված են։ Սիմլայում գործադուլին լուրջ նշանակութիւն չեն տալիս։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թւի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ. [illegible] Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: Պօստատար գնացքը № 4 10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. [illegible] ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. [illegible] ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. [illegible] ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. [illegible], Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արտ[illegible] թեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. [illegible] ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. [illegible] ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում Միխայլօվօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 առ.: Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արտ[illegible] թեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 20 ր. առ., Բաթում [illegible] ժ. 18 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստատար գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա [illegible] ժ. [illegible] ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջեւան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագօններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.: Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.:

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Խաշուրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բորժոմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Խաշուրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բորժոմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր. Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պօստատար գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.: Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստատար գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 32 ր. եր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26,25—(II և III կարգի վագօններով)—10 ժ. 50 ր. առ.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.: Մարդատար գնացքը № [illegible]—7 ժ. 38 ր. առ.:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Սրբազան առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպո-սի առաջադրութեան համաձայն մայիսի 13-ից, այս տարվայ, № 309, Թիֆլիսի Կա-թուղիկէ ս. Աստուածածնի (Մէյդանի ս. Գէորգ) եկեղեցու պ. պ. ծխականները հրա-ւիրվում են յիշեալ եկեղեցի ամսիս 26-ին, կիրակի օր, ժամը 12-ին ընտրելու եկեղե-ցական հոգաբարձուներ և հաշւետեսներ։

Առանձին հրաւէրներ չեն լինի։

Գործակալ Ս. մասի Թիֆլիսի եկեղեց.

Սարգիս ա.-ք. Շիօյեան

(2.) 414. 2—1

600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

Փոխանակ 25 ռուբլու

2 ՌՈՒԲԼԻ 90 կոպ.

Մեր ֆիրմայի հետ ծանօթանալու համար մենք ուղարկ. ենք միայն այս լրագրի ընթերցողներին 600 հատ օգտ. և արժէք. առարկ., որոնցից գլխաւորն է՝ գրպ. անկէր ժամաց. 10 տ. երաշխիքով, ոսկէ զուգլ-շղթայ, ադամ. և կան. ոսկէ զուգլ. մատանիներ ամերիկ. ադամանդով. նոյն յատկութ. ապարանջան, մանեակ և ականջօղեր (200 ր. արժէք ունեցողից չը զանազանվող), կաշուէ հնգ. պօրտմօնէ, նէսէսէր և 500-ից աւելի հետաքրք. և օգտ. առարկ.: Բոլոր 600 առարկ. համար վերցնում ենք միայն 2 ր. 90 կ. (ժամաց. առանձին արժէ 6 ր.): Վերադիր վճ. ուղարկ. համար ճանապարհածախք հաշ-վում է՝ 1—3 զարն. համար 55 կ., Սիբիր՝ 95 կ.: Չը փաւանած դէպքում յետ ենք վերցնում և փողը վերա-դարձնում: О-во „МЕРКУРІЙ", ЛОДЗЬ. К. 20.

Թղթակցել ռուսերէն լեզուով:

(չ.) (Л. 8040) 6—4

Լոյս տեսաւ պատկերազարդ

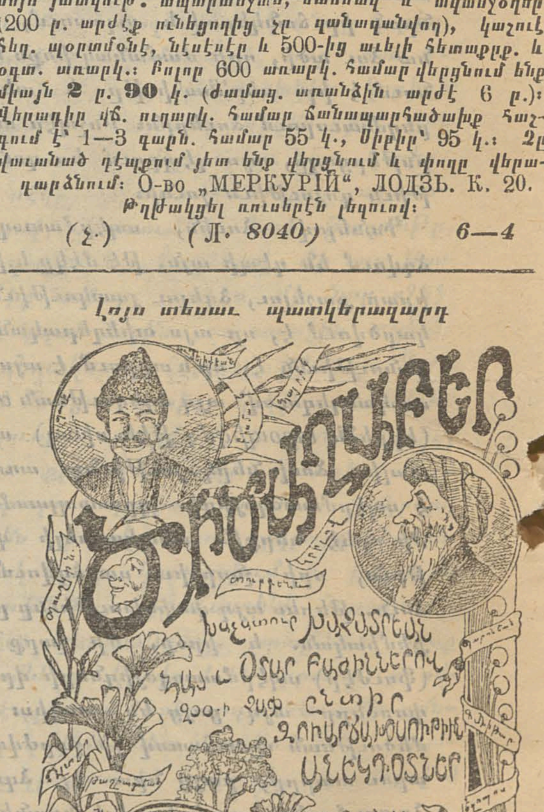

«ԾԻԾԱՂԱԲԵՐ» մէջ մտնում են՝ Հայրիկ, Բիս-մարկ, Պուշկին, Պարոնեան, Պըլը-Պուղի, Մոլլա Նասր-էդդին և ուրիշ ազգային ու օտար զուարճախօսներ: 200-ի չափ ընտիր [illegible] 128 երես: Գինը 30 կոպ.

Պահեստ [illegible] Тифлисъ, Лысогорскій пер. домъ № 6, Хачатуръ Хачатурянъ. [illegible]

(2. 4) 329. 20—8

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный